

SOD.
V.

BR07:
9. i 10.

Narodna PROSVJETA

Mjesečnik za školsstvo, prosvjetu i književnost

STL 146.

Olasnik i izdavatelj: „Hrv. učiteljsko društvo, 'Narodna Prosvjeta' za Istru u Pazinu“.

Rukopisi se šalju Uredništvu u Pazin, a pretplate Franju Barballiću, učitelju u Bermu kod Pazina. Godišnja cijena 5 K.

Antropogeografija Istre.

Prof. NIKOLA ŽIC.

Tlo je osnovka svakoj jedinici, i državi i pokrajini, a po njemu su također ljudi u njoj materijalno i duševno vezani u zajednicu. Tlo tvori temelj gospodarskomu životu i razvitku, iz tla (»grunta«) izvire blagostanje i bogatstvo odnosno siromaštvo i bijeda. Način, vrst i stanje gospodarstva u nekoga žiteljstva zavisi u prvom redu od sastava, plodnosti i podneblja njegova zemljišta, a onda dakako i od žiteljstva samoga. U ovom pogledu Istra ne čini izuzetak, ni u spomenutoj već grani, ratarstvu,¹⁾ a ni u slijedećima.

b) Stočarstvo. Stočarska površina zaprema više od dviju petina cijele zemlje (v. prošli članak), ali ona nije ni iz daleka tako vrijedna kao što je prostrana. Svuda je malo i premalo livada, a u svim dijelovima pokrajine znatno prevlađuju kraski pašnjaci, koji doduše daju sočnu travu, mjestimice bolju od koje livade, no obično je ima tako malo, da cijeli pašnjaci više naliče goleti nego travnjaku.

»Tlo je posijano velikim pećinama i razdrobljenim kamenjem — svijetlim vapnencem, kojemu je površina vjekovnim djelovanjem atmosfere na sto načina isprebražđena, izbrušena, prošupljena i izoštreana, a samo je gdje gdje u tom ledenom moru nešto zemlje u pukotinama ili okruglim docima različite veličine. Malo može tu biti vegetacije, a oko je vidi još manje, jer se i ona bojom prilagodila kamenju: sive zeleni, siva kadulja, metvica, čičak (lappa)

¹⁾ U V. br. »N. Pr.« na str. 126. treba u trećem retku odozgo ispraviti štamparsku pogrešku: mjesto »ta nova bolest« mora biti »ta i nova bolest.«

i dr., a sve samo rastreseno i osamljeno, ne tvoreći nigdje prostranoga bilinskoga saga, da bude stoci okrepa i veselje.« Kojem li se općinskom dobru u Istri ne može primijeniti ovaj ili sličan opis!

	livada	pašnjaka
bijela Istra	11'5	41'0
siva »	13'5	23'5
crvena »	5'5	23'5
otočna »	0'3	51'3
cijela »	7'5	34'0

Tako u 0% , a u hektarima ima u svemu 37.079 *ha* livada i 168.607 *ha* pašnjaka, dakle ukupno 205.686 *ha* stočarske površine uopće, koja je veoma različite, a većinom upravo neznatne vrijednosti, tako da se dosta raznovrsna i doista mnogobrojna istarska stoka ne bi pravo mogla ni prehraniti, da joj nije za pašu prepušten i dobar dio šumske površine. Po Pucichu i Vidulichu izračunana je i sastavljena slijedeća skrižaljka:

21.341 <i>ha</i> pašnjaka daje godišnje	2.987'74 K	ili po <i>ha</i> 0'14 K
55.199 » » » »	20.975'62 » » » »	0'38 »
29.786 » » » »	16.382'30 » » » »	0'55 »
28.914 » » » »	29.781'42 » » » »	1'03 »
33.367 » » » »	103.437'70 » » » »	3'10 »
ukupno		
168.607 <i>ha</i> pašnjaka daje godišnje	173.764'78 » » » »	1'04 »
37.079 » livada » »	314.726'02 » » » »	8'72 »
ukupno		
205.686 <i>ha</i> stočarske površine daje godišnje	488.490'80 » » » »	2'37 »
128'513 » šume » »	280.158'34 » » » »	2'18 »
25.395' » » » »	215.349'60 » » » »	8'48 »
ukupno		
154.908 <i>ha</i> šumske površine » »	495.507'94 » » » »	3'19 »

Svi dakle pašnjaci malo vrijede, jer evo vidimo, da najbolji, a tih je jedva jedna petina, pružaju prosječno 3'10 K čistoga (katastarskoga) dobitka na godinu, a svi ostali zajedno, t. j. 80% , tek $\frac{1}{2}$ K po *ha*. Prema tomu nije čudo, što livade, premda ih nije mnogo, daju skoro dvostruko veću svotu od pašnjaka, tako da ipak sva trava, koja kroz godinu izraste na stočarskoj površini, prikazuje ukupnu vrijednost od pô milijuna kruna. Sve je to malo i zato mora stočar za svoju marvu još drugdje potražiti hrane, a tu mu osim šumske daje također ratarska površina: naime iza žetve mnogo slame, od koje po prilici jedna trećina služi živu za hranu. Povše je izračunao, koliko 7 različite paše dobiva stoka u pojedinim dijelovima Istre:

	gornja	srednja i donja	otočna	cijela Istra
od livada	152.970	627.000	3.900	783.870
od pašnjaka	92.790	728.900	364.200	1.185.890
od visoke šume	22.840	8.500	4.900	36.240
od niske šume	30.580	370.900	43.800	445.280
od djeteline	—	14.900	—	14.900
od slame	10.520	275.600	25.800	311.920
od drugoga	—	11.800	—	11.800
ukupno	309.700	2.037.600	442.600	2.789.900

Ove su brojke dakako samo približne, ali točnije odrediti i mnoštvo i vrijednost istarske trave od jedne godine uopće je nemoguće, jer se često javljaju godine, koje donose takovu sušu, da pašnjak i sve bilje upravo »izgori«, a na livadama druga košnja posvema propadne. Umjetno gojenje trave je pako u Istri skoro nepoznato, osobito u gornjoj i na otocima, a samo nešto je u tom bolje u srednjoj i donjoj Istri, naročito u bujskom i porečkom kotaru, gdje neki jači posjednici ostalima dobrim primjerom lijepo prednjače. Iz statističkih se podataka može konačno zaključiti, da livade po *ha* daju godišnje 15—24 *q*, pašnjaci 3—8 *q*, a šume jedva 1—4 *q* paše. K tomu treba jošte dodati, da stoka u ljetnim mjesecima povrh toga mnogo trpi i od vanredne suše.

A stoke ima u Istri mnogo, najviše ovaca (četvrt milijuna) a malo goveda (jedva 60 hiljada). To je prva osobitost. Svuda je naime u kraskim zemljama opći i radi pomanjkanja paše razumljiv pojav, da je u stočarstvu ovca najznatnija domaća životinja, a govedarstvo da je jedva vrijedno spomena. Ali kaošto je u cijeloj monarhiji i uopće u Evropi očita težnja, da se govedarstvo pridigne, pače i na račun ovčarstva, tako je i u Istri u posljednjim decenijama ne samo broj ovaca sve manji (1900. prema 1880. za cijelih 11%) a govedâ sve veći, nego je govedarstvo u svakom pogledu lijepo napredovalo kao u nijednoj drugoj susjednoj zemlji. U kraskim je zemljama i konj rijetka životinja. U Istri ih ima u svemu malo više od par hiljada. Domaće pasmine nema; jedino na Krku ima odavna posebna vrst malih konjića (sardinskog roda). Prirodi kraskoga terena bolje pristaje magarac, kao konj madžarskoj pusti ili deva saharскоj pustinji, pa kako se množi pučanstvo i razvija gospodarstvo, raste i broj magaraca, u novije vrijeme naročito broj mazgi iz talijanske Romagne. Ali time ne će Italija nikada naplatiti Istri onu štetu, koju joj je uzrokovala uvozom i gojenjem koza u pređašnjim stoljećima. U posljednje vrijeme je doduše broj koza rapidno sve manji (1869. 7.345 glava, 1880. 1.747, 1890. 792, 1900. 434), jer im strogi zakon brani opstanak u pokrajini, da ne unište još i ono malo šume, što je do danas sačuvano. Nestišica (hrastove) šume je također jedan od mnogih razloga, zbog kojih i go-

jenje svinja veoma lagano napreduje, tako da još uvijek ne pokriva domaće potrebe, nego se svinje godimice uvoze iz zemalja s one strane krasa (iz Slavonije i Štajerske). Ima ih nešto preko 30 hiljada. I tako dolaze na 1000 žitelja u Istri 503 ovce, 183 goveda, 100 svinja, 50 magaraca i mazgi te 11 konja.

Istarsko stočarstvo je tako slabo uređeno, da je žiteljstvu od neznatne koristi. Živo trpi ljeti od suše i vrućine, zimi od gladi i studeni, nema staja ni sijena, a narod ima malo smisla i sredstava za racionalno gojenje i nježniju brigu. Najslabije je govedo na Ćićariji i po otocima. Za ostalu Istru se samo čini da je baš mnogo bolje. Pred sto godina importirana je iz Italije (Romagna i Puglia) t. zv. romanska ili bujska pasmina, koja u srednjoj Istri izvrsno uspijeva i naglo se širi. Povše, koji je temeljito proučio prilike govedarstva¹⁾ u cijelom Primorju, piše: »Ich gestehle offen, daß ich so schöne, kräftige und nicht zu große Arbeitsochsen, wie es namentlich jene im Bujesischen sind, selten anderswo angetroffen habe. Ich bin fest überzeugt, daß, was fast unglaublich erscheinen mag, in Istrien ein Arbeitsvieh von solcher Vorzüglichkeit zu treffen ist, daß dasselbe auf jeder, selbst internationalen Tieraussstellung die vollste Anerkennung finden würde.«²⁾ Ali u cijeloj zemlji je još uvijek premalo mladih volova (samo 12⁰/₀). Seljak ne će da goji telad, već kupuje odrasla vola, kad mu za radnju treba. Zato i jesu na istarskim sajmovima većinom samo volovi na prodaju. I telica je premalo. Moralo bi ih biti barem 25⁰/₀, a ima ih samo 13⁰/₀, pa se prema tome samo jedna trećina krava uzgaja kod kuće, a ostale ljudi uvoze izvana. Tomu čudnomu pojavu je uzrok, što u Istri fale uvjeti uspješnoga govedarstva, naročito pašna. Samo u blizini velikih gradova, naime Trsta, Pule i Opatije, mnogo je krava radi mlijeka, koje daju lijepu i sigurnu privredu. Tako je u Koparštini od 5019 goveda polovina (2515) krava, ali veoma malo telica (365). Mljekarskih zadruga malen je broj (Hrušica, Brioni, Beram i još neke).

Ovčarstvo je znatnije samo u predjelima boljih kraskih pašnjaka. Na Ćićariji ima preko 150.000 ovaca, ali kako za cijelu godinu nema dovoljno hrane, moraju pastiri živjeti nomadski: dobar dio njih pase ljeti po gornjoj Istri, a zimi se spušta u donju (Royinjština, Poreština). Na otoku Cresu nevoljno živi preko 40.000 ovaca cijele godine, danju i noću, pod vedrim nebom bez ikakva zakloništa tražeći slatku hranu po grmicima kadulje (kuša), ružmarina i drugih aromatičnih zeleni, koje ovdje rastu u južnoj klimi. Ovca daje pastiru meso, sir i vunu, ali je ova tako slabe vrsti, da se više ne upotrebljava svuda ni za domaće odijelo, a kamo li u trgovini. Ipak, gdje ratarstvo ne može prehraniti žiteljstva, mora ovčarstvo bar donekle smanjiti bijedu.

¹⁾ Inače nije o stočarstvu nitko pisao osim njega.

²⁾ Na ovogodišnjoj koparskoj izložbi nema ni jednog vola ni stoke uopće!

c) Šumarstvo. I tako daje stočarstvo neznatnu korist. A ne će biti bolje, dok se god ne pridigne vrijednost onim prostranim površinama po cijeloj pokrajini, gdje je nerazumnim uništavanjem šumâ tlo ogoljeno i vodom izderano. Jedini je lijek pošumljenje. Ova je melioracija zasnovana već pred dvadeset godina i više, kad je naime posebno povjerenstvo preuzelo zadaću, da izvodi i rukovodi veliku narodno-gospodarstvenu akciju za pošumljenje najbjednijih goleti. Prema ogromnom poslu, što ga čeka, povjerenstvo je do sada malo polučilo, ali su ipak dosadašnji uspjesi tako lijepi, da cijelo poduzeće već odobravaju i mnogi od onih, koji su dugo bili žestoki protivnici ovomu radu.

Ipak nije Istra bezdrvena zemlja: da ima u njoj više šumâ, nego se obično misli, jasno je već iz toga, što one godišnje daju potpunu petinu od cjelokupne zemljišne privrede. Mora krivo suditi svaki, koji je zemljom prošao samo po glavnim prometnim putovima, a nije križao desno i lijevo u zabitne predjele. Putujemo li željeznicom iz Rijeke u Sv. Petar ili iz Herpelja-Kozine u Pulu, vozimo li se parobrodom uz istočnu ili zapadnu obalu, ne ćemo imati pravoga pojma o istarskoj šumi, ne ćemo pače ni slutiti, da smo prolazili ne baš daleko gustih šuma visokih bukvi, koje putniku više sati hoda zastiru sunce. Tako je na granici prema Hrvatskoj i Kranjskoj, tako je u istočnom dijelu Ćićarije tisuća i tisuća hektara površine pokriva šumom. Ali to je samo u višim predjelima krasa, gdje poput ostalih nijesu propale ponajviše zato, jer su do najnovijega vremena bile vlasništvo gospoštija u Podgradu, Kastvu, Veprincu, Pazinu, Lupoglavu i dr. S druge strane ih je spasila također okolnost, što skoro isključivo sastoje od bukova drva, koje za gradnju brodova ne vrijedi koliko hrast. Otkad su općinama prodane odnosno ukinućem kmetstva izručene seljacima, poče bezobzirno uništavanje. Osobito u podgradskom kotaru, ali ne u voloskom. Ovdje su dobro sačuvane općinske bukove šume Kastva i Veprinca (5000 ha), a bit će daleko vrjednije, kad bukvu zamijeni crnogorica, kako je to već izvedeno u velikoj (1053 ha) državnoj šumi Dletvo kod Klane. Po nađenom korijenju i (drvenom) ugljenu te po nekim sačuvanim stablima i usmenoj predaji zna se pače, da je nekada (do XVIII. vijeka?) u istočnoj Istri bilo šume crnogorice, koja se sada umjetnim sađenjem nastoji obnoviti.

Po ostaloj Istri uzalud ćeš tražiti pravu šumu, naročito na višim isponima. U flišnom kraju se ona sakriva na osojnim pristrancima, često također u vlažnim dolinama, a i po vapnenačkoj Ploči je ponajbolje sačuvana na pristrancima dolina i u većim uvalama, gdje je zaštićena od bure. Znatnije su šume u dolini Raše, Lima i Drage, u općinama Cere i Dubrava na labinskome krasu, oko Geroldije i dalje oko Poreča (61% cijele površine), oko Vižinade i Tara, pa dakako u dolini Mirne kod Motovuna (državna šuma od

1300 ha), a i uz Borutski Potok polovina je površine šumom pokrivena. Ni u dolini gornje Butonege i Dragonje još nije sve uništeno, ali inače u cijeloj pokrajini stoje samo osamljeni hrastovi odnosno malene šumice kao očit spomen srećnije prošlosti.

Drvom najsiromašniji je onaj dio Ćićarije, koji je okrenut prema Trstu, oko Podpeći i Rakitovića (samo 10%), onda je malo šume oko Pazina i Barbana, oko jezera Čepić i grada Pule pa na poluotocima Milja i Pirana. Na otocima ima još uvijek, kao i u Istri, drva za izvoz u Mletke. Zapadna, niža polovina Krka, gdje bura manje smeta, dosta je dobro zašumljena, ali sve šume su niske, osim jedne male, erarne. Po poreznom katastru ima na Cresu skoro 10 tisuća ha šumske površine, t. j. 28% cijeloga otoka, ali pravom šumom jedva je možda deseti dio otoka obrastao. Veći dio otoka je gola, kamena kraska pustoš, na kojoj ovdje ondje koje stablo štiti ovcu od sunca i nevremena. Na ovom i susjednom otoku Lošinju je šumska flora slična onoj dalmatinskih otoka: svuda prevladuje quercus ilex i on stvara šumu, a u njoj su sporedne važnosti arbutus unedo, phillyrea media, viburnum tinus, erica arborea i drugi zastupnici mediteranskog grmlja. Lošinj nije pustiji od Cresa, a domaće društvo za pošumljenje je u par decenija uz pripomoć države zasadilo mnogo crnogorice, tako da su se već zazelenile mnoge gole glavice okolo grada, naročito na Čikatu. Ovdje se uspjesi mogu porediti onima ratne mornarice u carskoj šumi Šijani kod Pule. Ali nestašica drva nije nigdje tako velika kao na otočiću Susku: tamo nema ni traga šumi, pa moraju Suščani drvo dovoziti brodom kući sa susjednog Lošinja. U Istri imadu oblasti često posla sa takovim prekršajima, koji drugdje nijesu poznati: krađa drva i zemlje (humusa). Ali radi nestašice i jednog i drugog te radi siromaštva žiteljstva ovakve se nevolje moraju trpjeti.

Šume dakle nema svuda jednako. Na SI pokrajine ima visokih šuma, ali i one su manje vrijedne, jer se nalaze u predjelu, štono ga narijetko nastavaju bijedni ugljenari. Bukovo drvo je jedva vrijedno teškoga prevoza, pa se zato izvozi samo sa periferije, gdje ima par cesta. U novije vrijeme putuje u Trst i na Rijeku više drva za gorivo (ugljena) nego za gradnju. U blizini naselja šuma je odavna prorijeđena, na pr. oko Žejana i Muna, uz cestu Podgrad-Materija-Herpelje, na buzetskom krasu itd., te se lako može zaključiti, gdje je nepristupačnost šumu sačuvala. Na jednim mjestima su drva posječena iz potrebe, a na drugim iz obijesti. Hrastove šume kraskih općina sve su u bijednom stanju, zapravo većinom kržljivo grmlje, a mnoge površine prije zaslužuju ime pašnjaka nego šume.

Ali uzalud je ovdje raspravljati o uništavanju šuma. Bolje je, da koju spomenemo o pošumljenju. U tu svrhu je 1888. uređeno posebno povjerenstvo, koje je tek nedavno proširilo svoje djelovanje na cijelu Istru sa otocima.

Ono je potanko ispitalo svu šumsku, pašnjačku i neproduktivnu površinu i popisalo one zemljišne čestice, koje treba novim nasadima stabala preporoditi, odnosno strogom šumarskom pažnjom spasiti od posvemašnje propasti. Lakši je posao dakako čuvati, da ne iščezne i ono malo grmlja, što je do danas ostalo. U tom je povjerenstvo doista odmah uspjelo zabranjujući pašu i sijek. Tako su po prilici 23 tisuće *ha* spašene. Ali zašumljeno je (do 1899.) samo 914 *ha*, jer nestašica humusa i nepovoljno podneblje silno otežava rast, a i druge okolnosti znatno sprečavaju skup i naporan posao pošumljenja. Većinom se sadi crnogorica [*pinus austriaca*, nešto *pinus (abies) excelsa*, *larix europea* i *pinus laricio corsica*], daleko manja bijelogorica (*robinia pseudoacacia*). Do 1899. zasadilo se u Istri preko 14 milijuna stabala, ali ih je mnogih godina više od polovice propalo. Tu i tamo pokriva već gusta šuma do nedavna golo tlo; ona ublažuje žestinu bure i stvara plodnu zemlju, na kojoj će kasnije biti moguće zasaditi korisnije drvo. Sadašnje naime zašumljenje samo je prolazno, a mjesto spomenutih vrsti sačinjavat će s vremenom istarsku šumu domaće drvo, naročito hrast. A ipak, i ovo što je dosada učinjeno, već je blagodat. Kako li se ugodno ističu mlade šumice u pustoj okolini? Samo onaj, koji je poznao one gole krši prije pošumljenja može potpuno shvatiti veliku korist od ovoga rada; koji znade, koliko je brige posvećeno svakom pojedinom stabalcu, znat će također cijeniti trud i plemenito nastojanje, da se pridigne sveukupno gospodarsko stanje bijedne ove zemlje i njegovog siromašnog žiteljstva.¹⁾

Nastavit će se.

Povijest školstva u austrijskom Primorju.

ANTUN vitez KLODIČ-SABLADOSKI.

(Nastavak.)

Istra.

Po pokrajinskom školskom zakonu od 30. ožujka 1870. morale su općine namirivati beriva učiteljskim osobama javnih pučkih škola, a zakonom od 3. studenoga 1874. određene plaće bijahu premalene: ni jedna ni druga okolnost nije mogla predobiti za učiteljsko zvanje sinove pokrajine, jer su se oni radije davali na more ili u trgovinu, da si steku bolju egzistenciju.

U ostalom je neprocjenjiva prednost školskog zakona od 3. ožujka 1874. u tom, što se učitelje ima plaćati redovito i iz pokrajinskog školskog fonda, dočim su uslijed § 37. zakona od 3. ožujka 1870. općine morale davati plaću učiteljstvu, a buduće su bile općine siromašne, nijesu učitelji bili sjegurni, da će redovito primiti svoju plaćicu, pa su nerijetko kuburili u najvećoj bijedi.

Jedva zakonom od 14. prosinca 1888. budu uređena beriva učiteljstvu na način, koji je bolje odgovarao prilikama vremena, ako i nije još zadovo-

¹⁾ Pucich: Die Karstbewaldung i Krebs: Die Halbinsel Istrien ut supra.

ljavao; građanskim učiteljima podijeljena je plaća od 800 forinti i 700 forinti, pučkim učiteljima na mjestima I. reda 600 forinti, II. reda 500 for., III. reda 400 for.; prvi petgodišnji doplatak iznašao 10⁰/₀, a zadnji 15⁰/₀ i osim stana u naravi ili odštete za nj, određena bi upraviteljima pristojbina za upravljanje školom.

Napomenut ćemo na ovom mjestu i ovo, da bijaše godine 1874. uređen tečaj za daljnu naobrazbu na učiteljskoj školi u Kopru i polazilo ga je 15 učitelja; kad se je kasnije produžilo vrijeme učiteljskog naobrazivanja na 4 godine, nijesu se već držali takvi tečaj i niti su se ustrojili tečaj i za građanske škole.

Prvobitno bi bile morale općine plaćati putne troškove nadzornicima, no zakonom od 29. siječnja 1870. odredio im se paušal za dnevnice i za putne troškove.

Za prvih pet godina iza državnoga škol. zakona od 14. maja 1869. napredovao je vrlo malo razvoj pučkog školstva u Istri. God 1874. nabrojilo se naime samo 24422 za školu obvezatne djece, a 12224 one djece, koja su školu polazila; od tog broja bila je samo jedna trećina djevojaka.

Iz ovih dvaju podataka uvidjet se može, koliko je naobrazba pučanstva Istre zaostala za zahtjevima novije dobe.

Troškovi za uzdržavanje škola odgovarahu označenom stanju nastave, buduć su u svem iznašali 13.000 forinti.

Stoprav zakonom o nadzoru škola od 27. julija 1875. uzmogla je — uz spomenuti zakon o osnivanju i uzdržavanju škola od 3. XI. 1874. — pokrajinska školska oblast hitrije i energičnije djelovati za osnivanje škola.

Broj škola, ako i nije odgovarao potrebama pučanstva, dizao se je sveudilj i do god. 1900. dospio je do visine, kako nam kaže ova tabla:

	Ukupni broj škola	Nastava			Po nastavnom jeziku					
		cijelo-dnevna	pô-dnevna	mješovita	njem.	tal.	hrv.	hrv.-tal.	slov.	slov.-tal.
jednorazrednice	75	14	61	—	—	13	41	8	13	—
dvorazrednice	46	17	22	7	—	15	16	5	8	2
trorazrednice	21	16	2	3	—	17	3	—	1	—
četverorazrednice	7	6	—	1	1	5	1	—	—	—
peterorazrednice	13	13	—	—	—	13	—	—	—	—
šesterorazrednice	2	2	—	—	—	2	—	—	—	—
excurrando-škole	2	1	1	—	—	1	—	—	1	—
škole za nuždu	38	8	29	1	—	4	26	—	8	—
ukupno	204	77	115	12	1	70	87	13	31	2

KOTAR	Po nastavnom jeziku bilo je																				škola sa razredima	škola za nuždu	slov.-tal. sa 2 razreda	slov. excurrando škola											
	talijanskih						njemačkih						hrvatskih						hrv.-tal.						slov.										
	škola sa razredima																																		
	1	2	3	4	5	6	excurrando škola za nuždu	1	2	3	4	5	6	škola za nuždu	1	2	3	4	5	6					škola za nuždu	1	2	3	škola za nuždu						
Kopar	1	1	1	2	5	.	1	1	3	.	.	.	5	2	1	8	5	1	7	2	1	
Volosko	1	1	1	13	2	2	1	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.	5	3	.	1	.	.		
Pazin	1	1	3	10	2	6	2	2		
Poreč	8	6	9	1	.	.	1	3	4	2		
Pula	1	3	1	5	1	1	.	.	.	8	1	7	.	1		
Lošinj	1	3	2	2	1	1	9	8	1	3	2	1		
Rovinj	2	
Ukupno	13	15	17	5	13	2	1	4	.	.	.	1	.	41	16	3	1	.	.	.	4	1	6	3	1	.	26	8	5	13	8	1	8	2	1

Kotar	Broj javnih škola	Broj razreda	Broj privatnih škola	Broj razreda
Kopar	48*	91**	4	4
Volosko	31	46	2	5
Pazin	27	38	1	1
Poreč	34	63	4	4
Pula	29	74	3	22
Lošinj	34	66	2	6
Rovinj	2	15	1	3
Ukupno	205	393	17	45

U razdoblju od 1870.—1899. porastao je dakle broj regularnih škola za 52, broj škola za nuždu za 8, ukupni broj škola za 60, broj razreda na regularnim školama za 116, ukupni broj razreda za 124.

* Između tih i građanska škola u Piranu.

** Od tih 4 paralelna razreda.

Školske zgrade.

Iz god. 1869. imamo točnih podataka o školskim zgradama. Te godine bilo je u Istri:

	Općinske školske zgrade			
	ocjenjene za			u novcu procjenje- ne za
	vrlo dobre	dobre	srednje	
Kopar	7	9	5	72225
Volosko	6	4	2	45483
Pazin	2	9	4	29205
Poreč	6	10	4	23200
Pula-Rovinj .	2	5	4	49140
Lošinj	2	3	6	36050
Ukupno .	25	40	25	255303

Već same procjene kažu nam, da uz male iznimke te zgrade iz god. 1869. nijesu odgovarale svrsi.

Ministarska naredba od 27. siječnja 1875. br. 13 L. G. Bl. donijela je uputa za gradnju škola; te je upute, kako smo spomenuli, građevni departement c. kr. namjesništva u Trstu podastro na uvid c. kr. kot. škol. vijećima izradiv uzorne nacрте za školske zgrade.

Novije građevine bijahu dakle ponajviše izrađene prema spomenutim normama. God. 1900. bijaše:

U kotaru	Stanje zgrada bijaše				Stanje posoblja				Venti- latori
	vrlo dobro	dobro	srednje	loše	vrlo dobro	dobro	srednje	loše	
	na ovoliko školâ				na ovoliko školâ				
Kopar . .	10	7	22	8	4	17	23	3	5
Volosko .	10	19	2	—	7	12	12	—	—
Pazin . .	9	10	6	2	8	10	9	—	5
Poreč . .	11	8	11	4	5	12	11	6	—
Pula . .	16	6	5	2	15	10	3	1	38
Lošinj . .	4	17	9	4	3	16	12	3	11
Rovinj .	2	—	—	—	2	—	—	—	—
Ukupno	62	67	55	20	44	77	70	13	59

Ventilatore uvelo se jedva u nove zgrade.

Kakav je bio nutarnji namještaj školskih kuća god. 1870. ne može se već ustanoviti, ipak se može reći, da je u svim školama bio manjkav. God. 1900. moglo se i u ovom pogledu zabilježiti napredak. Takozvana Pich-ova klupa uvađala se sukcesivno u škole pojedinih kotara. U školama u Rovinju i na nekim školama kotara Lošinj rabe se klupe djelomice starog oblika djelomice one sistema Pich.

Škoski polazak.

Sa brojem školâ moradijaše dakako rasti i broj djece, koja su ih polazila.

Teško da je god. 1870. polazilo školu više od 32% djece, koja su bila dužna polaziti ju, a god. 1899. bilo je:

U kotaru	Broj za školu obvezatne djece u dobi od				Ukupno		Broj djece, koja su javne pučke šk. polazila, u dobi od				Ukupno	
	6.—12.		12.—14.				6.—12.		12.—14.			
	g o d i n e											
	Dječaka	Djevojaka	Dječaka	Djevojaka	Dječaka	Djevojaka	Dječaka	Djevojaka	Dječaka	Djevojaka	Dječaka	Djevojaka
Kopar . . .	5176	4931	1469	1517	6645	6448	3921	3196	395	201	4316	3407
Volosko . . .	3257	3001	1018	958	4275	3959	2580	2069	627	479	3207	2548
Pazin	3188	2995	893	890	4081	3885	1567	1118	172	78	1739	1196
Poreč	3206	2995	591	578	3797	3573	1909	1710	221	210	2130	1920
Pula	3232	3295	536	391	3768	3686	2597	2388	258	126	2855	2514
Lošinj	2953	2996	772	807	3725	3803	1939	2032	259	281	2198	2313
Rovinj	516	581	31	54	547	635	466	531	31	40	497	571
Ukupno . . .	21528	20794	5310	5195	26838	25929	14979	13044	1963	1425	16942	14469

Osim toga polazilo je privatne pučke škole dječaka 1028, djevojčica 1146, više škole, obrtne ili trgovačke škole, strukovne škole ili je bilo doma poučavano dječaka 547, djevojčica 156; radi tjelesnih ili duševnih mana nije polazilo školu dječaka 202, djevojčica 210; dječaka 230 i djevojčica 316 nije polazilo školu, jer bijahu tjelesno ili duševno nerazviti; broj za školu obvezatne, normalno razvite djece, koja bijahu bez obuke, bijaše: dječaka 7392, djevojčica 8898.

Kotarska učiteljska konferenca u Voloskom.

(Nastavak).

Dolazi na red učiteljski rad. Abstrahiram za danas od onog izvan škole, doći će prilika, da govorimo i o tome. Posmatrat ćemo danas samo postupak učitelja obzirom na uzgoj i nastavu djece.

Istina je nepobitna, da se učiteljstvo danomice u svom radu usavršuje. Osvjedočeno je o važnosti svog zvanja, te se trudi ispunjavati svoje mjesto u školi i u narodu potpuno.

Poglavita zadaća učitelja u školi je uzgoj. Nastava je tek glavno uzgojno sredstvo. Položiti ima pučka škola u mladim dušama prave temelje značajnosti. § 72 definit. škol. i nastav. reda veli: »Škola treba da njeguje smisao za sve što je istina, dobro i lijepo, i da nastoji odgojiti iskren i plemenit karakter, u tu svrhu valja u djetetu razvijati sve dobre crte karaktera kano čuvstvo dužnosti i časti, iskrenost, ljubav prema istini, pristojnost, štedljivost, pouzdanje u samoga sebe, umjerenost i svladavanje samoga sebe. — Preporuča se, da se djeca do zgrade poučavaju o vrijednosti i važnosti štedionica i potiču, da korisno ulažu pomanju prištednju. Osnivati posebne školske štedionice dopušteno je samo s dozvolom zemaljske školske vlasti.«

Uvijek mi je na srcu želja, neka učitelji ne zaborave nadzirati mladež i izvan škole. Pokvareno društvo višeputa osujeti najljepše uzgojne nakane bez nadzora poslije škole. Nije sramota za učitelja umješati se u dječju igru, te istom diskretno upravljati. Puno surovosti bi izostalo, ako bi znali učenici, da je učiteljevo oko blizu.

U učiteljskim zborovima ima vladati lijepa kolegijalnost. Mladi članovi neka uvijek poštuju starije, a osobito imaju slušati svog nadučitelja. Ovaj pak neka dobro promisli, koja zadaća mu se je naložila, kad mu se je pridijelilo mladog druga. Sveta dužnost mu je, paziti na njega, savjetovati ga, voditi ga. Ako se mladi učitelj pokvari na selu, nije bez krivnje nadučitelj. — Treba pak, da nadučitelj upravlja školom i ne drugi nepozvani faktori, koji se na žalost prečesto i previše ističu, onda se kolegijalnost ne će tako lako uništiti. U poučavanju mora vladati red. Učitelj neka ide u razred barem četvrt sata prije početka obuke. Tih 15 časaka u razgovoru s mladima u pripremi za obuku brzo prođe. Točno na urečeni sat počimlje obuka i svrši istotako redovito. Nije dobro s malima tjerati jedan predmet cijeli sat, jer ih to umara. U opće pak mi vrijedi ovo: nije moguće svako gradivo prirezati tako, da se obučava baš jedan sat. Katkada obučava se lakše, katkada teže. Grijeh bi bio prestati obukom, kada najljepše teče. Kada pak opažamo, da je stvar učenicima dosadna, onda brzo promjenimo predmet nastave.

Prvi uvjet dobre nastave je dobra disciplina. Bez nje nema auktoriteta, nema uzgoja. Dobro disciplinirati učenike nije teško, ako je postupak odmah

s početka sretan i razborit. Glavna stvar je konsekvenca kod upotrebljavanja karnih sredstava i umjerenost.

Mladi družo! Ako hoćeš imati lijepu disciplinu u svom razredu postupaj ovako: ne budi nikada djetinjast i ne zaboravi nikada svog dostojanstva. Zauzmi kod predavanja stalno mjesto, odkuda možeš vladati očima nad svim učenicima. Oko budi ti uvijek glavno sredstvo za uzdržavanje discipline. Nemirnog đaka pogledaj više žalosno nego srdito i stani malo u obučavanju. Ako učenik za to ne hajje, pokucaj malo olovkom po stolu. Čim to ne pomaže, spomeni, da je netko nemiran u školi. Kad se učenik opet ogriješi, nazove ga se imenom i t. d.

Takav minuciozni postupak je prava ekonomija u uporabi disciplinarnih sredstava. — Kako ludo postupaju oni učitelji, koji odmah s početka potroše svu zalihu tih sredstava, i kojima je batina ultima et prima ratio! Ako je takav luđak dobre volje, dozvoljava svojim učenicima svakojake nepodobštine; ako pak ga je doma milostiva rasrdila, onda mu je dosta, da se dijete samo makne, i već se pred djecom vlada, kako da mu treba luđačke košulje. Viče, da mu stupa pjena na usta, oči je izbuljio, obraz mu je divlji, kao u ranjene zvijeri, škriplje zubima, tuče pjestima po stolu, nogama po podu, iz ustiju mu se siplje bezbroj lijepih, dapače divnih izraza, osobite uzgojne vrijednosti, konačno poleti kano munja među klupe i bije i desno i lijevo. To da je uzgajatelj, to učitelj? Ako prođete kraj škole i čujete učitelja u njoj vikati, onda mahnite rukom preko one kuće. To nije škola, jer u njoj nema učitelja. To je kraj nesreće, u kojem se pripravlja, mjesto blagoslova učenicima, prokletstvo. — Dobri budite, kao janje, onda će se svijet vašom pomoći preobraziti. Zlo se teže upire dobrome, nego li zlu. To je dokazao Viktor Hugo sjajnim načinom u svom djelu »Les Miserables«. Vjerujte i vi, dragi drugovi, u svemoć dobrote, i kada imate kazniti, promislite rađe, ne bi li bila korisnija dobra riječ. — Ne zamrzite na nijedno dijete. Poznat mi je iz našega kotara ovaj događaj: Mlad učitelj zatvorio je učenika više dana poslije škole. Pitali su ga, što je dijete učinilo? Ali učitelj odvрати: »Otac mi uvijek dosađuje kod suda, pak neka mu sinak trpi.« — Gospodo moja! U kakav ponor gledamo tu! Zar na djeci ćemo se osvećivati? Najružnija stvar na svijetu je osveta. Zar da učitelj bude njezinim štitonošem? — Ne osveta nego ljubav, osobito do onih, koji nam zanovjetaju najviše, do onih, koji su najsiromašniji i po obitelji najnesretniji! To je naša zadaća, to je i glavno sredstvo dobre discipline.

Sada pak k obuci.

Nijedan predmet ne smije ostati osamljen u nastavi. Ne zahtijevam koncentracije nastave u Reinovom smislu; no smatrati svaki predmet pučke škole kao nešto sasvim samostalno, to opet ne ide. Svnu nastavu pak neka

ovlada glavna ideja: neka učenik postane odan i vjeran Bogu, a pravedan i dobar napram ljudima.

Daljnji uvjeti dobre obuke su: dobra priprava učitelja, psihološki postupak kod obučavanja, logičko i metodičko uređenje gradiva i često opetovanje.

Obuka u elementarnom razredu mora biti od početka više igra, nego stroga nastava. Učitelj, koji stupa prvi dan pred novajlije sa knjigom i štapom u ruci, bio bi valjda dobar kapral, učitelj nije. Prelaz iz slobobe domaće kuće u školsku stegu, ne smije se zbiti katastrofalnim načinom. Zato je početak obuke igra, koju tek polagano zamijenjuje ozbiljni rad.

Glavni predmet elementarnog razreda je zorna obuka, dapače u školi budućnosti bit će to jedini predmet prve školske godine. Zorna obuka tek nauči učenika govoriti književnim jezikom, ona ga navađa misliti, ona nuđa gradivo za sve druge predmete. No u toj obuci moramo i istinito nazivati, t. j. obuka se mora zbivati uz upotrebljavanje zornih sredstava, kako jesu predmet u naravi, model, slika. Za apstraktne pojmove ovdje još nije mjesta. — Da olakšam učiteljima obučavanje zorne obuke, poslao sam svim školama slike za zornu obuku, koje se danas u pedagoškom svijetu drže najboljima. To su Majnholdove slike, koje se nazivaju katkada, ali ne pravom, i Janskoga slike. — Neka ovdje tumačim, kako si mislim upotrebljavanje tih slika. — Izlet, opći pogovor o izletu, slika, opće opaske, razdijeljenje slike, potanko opazovanje djela, opazovanje pojedinih predmeta (slikanje istog), združivanje, isticanje glavnih momenta, opetovanje. — Čitanka nije mjera za gradivo zorne obuke, već zorna obuka odlučuje, što ćemo čitati. — Dobro je ako se držite u zornoj obuci rukovođa Kobalija ili Basarička, samo pamтите, da su to samo obrasci, a duh mora biti vaš; nikada ne smijete postati robovi metodičkih knjiga. — Najprije takve knjige dobro proučite, ali onda stvarati obuku sam, polag svoje individualnosti i učenikove individualnosti. Čitanje, pisanje, računanje, crtanje i pjevanje sve to obučava se u uskom savezu sa zornom obukom. Na žalost mi odmaklo vrijeme ne dozvoljava na široko govoriti o tim predmetima, i tako prelazim ka predmetima srednjeg i višeg stepena.

O zornoj obuci u 2. i 3. školskoj godini spominjem samo to, da mora služiti pripravi za realije. Ne po čitanci se ravnati, već kod čitanja po zornoj obuci. U opće valja istaknuti, da je sasvim pogrešno naziranje, kao da učitelj ne smije ništa obučavati nego ono, što je u čitanci. Članci su u čitanci samo nekakva začimba dobroj nastavi, ali obuka ide bez obzira na čitanku svojim putem. Misao: toga ne smijem kazati, toga nema u čitanci — mogla bi postati po uspjeh našeg rada veoma kobna.

O slovnici ćemo čuti kašnje raspravu, pa bi bilo netaktično iznašati ovdje unaprijed kakvo mnijenje. Samo jedno vas molim: govorite u školi uvijek u čistom književnim jezikom, nemojte se posluživati kod nastave na-

rječja. Služite se u školi i kao učitelji uvijek propisanim pravopisom. Tko je u tom slab, neka pogleda u Broza-Boranića, odnosno Slovenci u Levca.

U pismenim sastavcima naši se učenici ne iztiču osobitim načinom. Svakako moramo priznati, da plodovi ne odgovaraju velikom trudu. — Valja istaknuti, da nas moraju voditi u tom predmetu u prvoj vrsti praktički obziri. Poglavitna stvar je list. Držim, da bi naši učenici pisali bolje listove, ako bi se u tom pisanju ranije i puno više vježbali. Koliko zadaća pišu učenici na godinu u školi, ali kako malo ih odgovara nastavnoj svrsi. Da se dio tog vremena upotrebljava za pisanje listova, ne bi bili učenici šeste školske godine u neprilici, kad im se naloži, neka napišu list sažalnog ili drugog sadržaja. Na pisanje naslova se ne smije nikad zaboraviti, kako se mora učenike naučiti na pravi oblik knjige. Važno je ispunjivanje poštanskih tiskanica. Nekoje najobičnije opravilne spise, kao namira, svjedodžba i t. d. ne smijemo ignorirati. Drugo je takozvano prosto spisje. Fakt, da škola ne usposobi učenika za pismeni izražaj svojih misli, naveo je metodičare, da su počeli praviti pokuse, ne bili se postiglo u sastavcima ljepših rezultata, ako bi se učenika odmah od početka riješilo svakog vodstva. Dijete ima bujniju fantaziju nego stari čovjek. Za pisanje treba fantazije, dakle? — Počelo se je sa prostim spisjem. Učitelj nauči učenika dobro posmatrati i onda u pravom redu napisati sve ono, što se je opažalo ili doživjelo. — Na pravopis se kod novog načina toliko ne gleda, to se prepusti slovnici. — Među metodičarima pokazao je osobito Paul Reiff svojom knjigom »Praktische Kunsterziehung«, što se može postignuti ovim načinom. — Dozvolite mi, da s vama promatram postupak kod pisanja sastavka po Reiffovom načinu. (Tumači, kako bi se opisalo »Oluju«. Djeca navađaju, što su kod oluje vidjeli: vjetar je silno puhao; nadvili se gusti oblaci; munja je sijevala; grom se je orio; udarilo je kišiti; bilo je tuče; nebo se opet razvedrilo; sunce opet milo sjalo i t. d. Kad su djeca ovo usmeno lijepo navela, kuša se to pismeno obraditi. Samo se po sebi razumijeva, da treba uzeti opis oluje iza oluje).

Dobro čitati je umjetnost. Zato budi prva naša skrb, naučiti lijepo čitati, onda će nam lijepo čitati i učenici. Osobito vježbajmo se u čitanju pjesama. Kontrolirajmo sebe i učenike uvijek željeznom konsekvencijom i ne popuštajmo uzdu ni za tren oka. Vježbajte učenike u lijepom čitanju takim načinom, da čitate sami glasno rečenicu po rečenicu, a učenici u koru potihano, pa sve glasnije s vama. Pohvalimo dobre čitatelje. Držimo kod čitanja u opće do lijepog držanja tijela i knjige. Ne raspravljajmo svako štivo jednako. Ako smo u realijama obravnavali kakavgod predmet, onda možemo čitati o tom predmetu štogod iz čitanke tako, kako poslije cijelodnevnog posla razgovaramo u obitelji o događajima danka. Par minuta samo, i onda se k tomu štivu više ne vratimo. — Drugo je obrađivanje etičkog štiva. Tu pak

treba temeljitosti. Tu je škola značaja, ovdje pokaži, učitelju, svoju sugestivnu silu, da naučiš učenike na dobro, te im omraziš zlo. Ali ne izgubiti se u besplodnom, dosadnom moralizovanju. Gdje je granica među pravom moralnom obukom i smješnim moralizovanjem, to ti kaže pedagoški takt, više tvoje srce, nego intelekt. Memorovati se može uz pjesme i kratke prozaičke sastavke. Memoriše se po mislima, ne po stihovima. Ako ne nađete dosta gradiva u čitanci, možete si potražiti moralno besprikorne i obzirom na umjetnost, prvovrsne pjesme i u drugim knjigama. Krasnosloviti mora učenik uvijek na odru (pri katedri).

U računstvu preporučam osobito računanje na izust, strogo metodičko, neprekinuto napredovanje, opetovano vježbanje vrsta $1 + 1$, $1 - 1$, 1×1 , $1 \div 1$; to su temelji, tko ne zna toga, tomu su zatvoreni u računstvu i prozori i vrata. Ne naslanjajte se kod direkne obuke na računicu, koja je više manje napisana samo za indirektno obučavanje. Kretajte se prosto. Opetujte mnogo. — Zadatke uzimajte iz praktičnog života i iz drugih školskih predmeta. Naučite dijete na samoradinost, neka se kod računstva više misli, nego govori. Mjerstvo ima se poučavati što više zorno i oslanjajući se na realnost.

U zemljopisu obratite svoju pozornost više na fizikalnu, nego na političku stranu. Ne zaboravite učenike učiti putovati. U to ime putujte u mislima s njima po svijetu. Učite ih čitati i upotrebljavati vozne ređe željeznica, parobroda, poštanskih kola: učite ih opreznosti na putu obzirom na društvo, učite ih, kako se imaju tražiti stan i hrana, na koga se imaju obratiti za adrese i t. d. To je praktička strana zemljopisa. — Nada sve pak preporučam vježbanje u čitanju zemljovidu, osobito i specijalnih karta.

Povijest se sve više nagiblje na kulturnu stranu. Danas se ne obučava samo u školama, kako se je uništavalo i razaralo, već kako se je gradilo i kako se živilo. Ne ubijaj! Nije pravo, da uzveličujemo vojne, gdje je zaglavilo cvijeće ljudskog plemena. Učimo djecu ljubiti sve narode, a nada sve svoj narod. Učimo ih poštivati rad i prosvjetu. Pokažimo im, da jedino rad spašava i krijepi narod, da ne uništuje naroda rat, već pokvarenost i grijeh.

Današnji prirodopis kuša morfološko-bijološkim putem snabdjeti učenike potrebnim znanjem, zanesti ih za ljepotu prirode i smiriti ih s ovim svijetom, dolinom suza. Obradite najprije domaće životinje i biline, onda tuđe, a među ovima osobito one, koje su važne u kulturnom svijetu. Bacite sistematiku! To nije za pučku školu. Hovoriti o sistematici, čini mi se, kao govoriti gladnome, kako se dijele jela i pića. U prirodopisnoj obuci služite se slikama, školskim vrtom, pravite izlete na tratinu i u šumu, gojite cvijeće i t. d. — Na svaki način skrbite za to, da počmu vaši učenici poštivati prirodu, učite ih čuvati životinje i biline, kaznite strogo svaku surovost napram domaćim

životinjama, pticama, kukcima, trtama, drveću i t. d. Tko je dobar, dobar je i prema onomu, što se ne može nikomu potužiti i nijemo trpi.

Prirodoslovje obučavajte pokusima. Ako ne možete pokusa izvesti, onda crtajte. Oprez kod uporabe kemikalija! Bolje ništa, nego prouzročiti kakvu nesreću. Upozorujte učenike na opasnosti moderne tehnike.

O crtanju i pjevanju čut ćemo podulje rasprave.

Krasopis neka počimlje sa primjerima vježbama očiju i ruke. Ruka se mora »osloboditi« kažu metodičari, ukočenost kod pisanja ne valja. Slova dijelimo na genetske skupine. Za svaku skupinu predvježbe! Pisanke se imaju ispravljati i ocijeniti.

U tjelovježbi naše škole ne čine Bog zna šta. Gombališta nema, a učitelji se ponekad srame voditi učenike na javne prostore. U školskoj sobi ne može se radi prašine puno toga činiti. Ja vama pako kažem: nemojte se obazirati na ljude. Ljudi će se priučiti na vaše vježbe. — Osobito njegujte igru. Dijete se mora igrati, igra je djetetu potrebna, kako bilini sunce.

Za ručni rad je u našem kotaru poskrbljeno. Gledajte, veleštovane gospođe i gospođice, u tom predmetu osobito na praktične potrebe.

Najljepšoj između žena — — —

Sva si lijepa, draga moja, i nema nedostataka na Tebi! Pj. n. pj. 4.

Jeste li vidjeli saronsku ružu, ljiljan u dolu,
B'jelih i dražesnih boja,
Čarobno ljeskanje zvijezde u noći na sjevernom polu? —
To vam je Sulamka moja!

Ona kô nevjesta s vijencem od narda i mirtova cv'jeta
Otvora kraljevske dveri —
Sipljući sladani miris i zadah, baštom se šeta,
Tražeći sionske kćeri — — —

Prva i najljepša Ti si! Srce si otela moje
Ljubavi pogledom jednim
Kad sam Ti ugledo lice kroz zelene hvoje. —
Otada za Tobom žednim — — —

Svega ću za Te rado žrtvovat: kucanje grudi,
Želje i najtanje misli.
Znam, da ćeš primiti prinos, pa mi milostiva budi,
Jer su me grčevi stisli — — —

Svojim me pogledom ljupkijem gledni, nestat će mahom
Hukanja zlokobnih sjenâ — — —
Odsada Tebi ću služiti sve dok postanem prahom,
Najljepša između ženâ! —

J. Cecinović.

† Ivan vitez Trnski.

Priopćio prof. Dr. KEVIĆ.

(Slijedi.)

»Odkako sam se god. 1836. počeo javljati na književnom polju, našao sam često na bratsku pohvalu i na prijazno bodrenje, a mnoge su moje pjesme samo odzivi prijateljskim pozivom i poticajem, odjeka su događajem i osjećajem moje dobe, osobito moje popievke omilješe uz vrstnu pomoć gospode skladalaca malu i veliku, a mnoga klanjalica i mnoga tužaljka čuva se u hrvatskih porodica u harnu uspomenu, dapače i kamenje po hrvatskih grobljih spominje mile pokojnike mojim besjedami.«¹⁾ Evo ovim čednim riječima ocjenjuje Trnski sâm svoj pjesnički rad do god. 1881. On je bio pjesnik, koga je rodilo ono burno ilirsko doba, puno romantike, ratobornosti i zanosnog patriotičnog oduševljenja, pjesnik budilac i učitelj svog naroda, u čiju je ljepšu budućnost nepokolebivom vjerom vjerovao i naslućivao je, stog i sav njegov pjesnički rad, svaka njegova pjesma jest plod onog vremena i prilika, jest iskreni i vjerni odraz pjesnikova ličnog ubijedenja. Njegova je pjesma žarka, ratoborna, oduševljena, domoljubna, utješna, vesela, vedra, poučna. Nije on slučajno uzeo prevađati još za vrijeme svog đakovanja Šilerovo Zvono; neko didaktično nagnuće, što ga je možda baštiniio od svog oca učitelja, bilo mu je, regbi, u krvi. I kad ovo čovjek sve uoči, onda razumije i Trnskijevu pjesmu.

Nije još moguće ocijeniti sav književni rad našeg pjesnika, jer je razbacan amo tamo po svim našim časopisima, almanasima, kalendarima i književničkim izdanjima, a pjesniku samu nije na žalost uspjelo sve pokupiti, i ako je pokušao; ne bijaše odziva; tã naše ga doba nije već ni razumjelo! Nije ga razumjelo, ali ga je poznavalo i priznavalo, i mi smo ga svi poznavali, i cijeli ga je hrvatski narod poznavao i častio, jer mu se Trnski zasjekao u pamet i u srce.

Nije šala punih 75, riječima sedamdeset i pet godina pjesnikovanja! Od Gajeve »Danice« pa do »Savremenika«, nije bilo hrvatskog časopisa, što se nije okitio kojim njegovim pjesmotvorom. God. 1835. osvanuo je u Danici prvi plod njegove bujne mladenačke mašte, a god. 1910. donio je Obzorov Vijonac pa i Savremenik posljednje slabašne, tihe, jedva čujne, pa ipak još skladne akorde njegove toli zaslužne lire!

* * *

Trnski bi se sigurno bio posvetio profesorskoj službi, da su mu okolnosti dopuštale. Pa on se na sveučilištu u Gracu i tako više pripravljaio za hrvatskoga književnika, nego li za vojničkog upravnog činovnika. Spomenuli smo, kako se bavio čitanjem njem. pjesnika, i kako je slušao estetiku kod

¹⁾ I. Trnski. Svakolika mu djela. I. Zagreb 1881. Predgovor.

prof. Muhara, a ženijalni ga je prof. Kvas zanosio svojim predavanjima o slovenskoj književnosti. Rodoljubni mladi Slovenci, u čije je kolo Trnski zapao, zamoliše ga, da im predaje »ilirski jezik«, komu se pozivu samoprijegorno odazvao. Ovdje je on preveo i Šilerovo Zvono, što ga je sa ostalim svojim prvijencima tiskao u Danici. Ovako pripravljen i svršivši u redu svoje nauke povрати sê Trnski u svoju domovinu već 1841. Poznavajući Gaj njegovu spremu ponudi mu uredništvo Danice, do čega ipak nije došlo, a Trnski otputuje u svoje službeno sjedište u Petrinju, gdje je proživio u društvu svog starješine i prijatelja dičnog rodoljuba Mojsije Baltića onu burnu godinu 42. Ovdje sakupi sve svoje prvijence u jednu zbirku »Pjesama« te ih izdade u Zagrebu 1842. Na prvome mjestu ove zbirke stoji pjesma »Vila ilirska«, koja najbolje označuje sadržaj i smjer njegovih prvijenaca, a u isto doba izlaže program pjesnikova rodoljubnog rada, komu je ostao vjeran sve do svoje smrti. Čudno, da je od ovih prvijenaca sâm pjesnik silno malo uzeo u prvu svesku započetog izdanja sveukupnih svojih djelâ, a ipak ima tu nježnih i uspjelih pjesmicâ, kakvih nije bilo naći u zbirdama onog doba. Istina je, Vrazove su Đulabije (1840.) i njegovi »Glasovi iz dubrave žeravinske« (1841.) kudikamo veće pjesničke vrijednosti; i Vukotinovićeve »Ruže i trnje« rado su se čitale, ali ih je obadva Trnski natkrilio finoćom jezika, nježnim liričkim oblikom, i u tome mu nije bilo premca u ono vrijeme. Kako je samo topla i nježna pjesma: »Sinovska uspomena majci!« Opraštajući se pjesnik čuvstvenim riječima sa svojom pokojnom majkom, obraća se u svojoj boli svojoj drugoj majci — domovini, za koju će odsad trpjeti i raditi. Uz ova dva predmeta njegove idealne i nježne ljubavi pridružuje se i treći — odabranica njegova srca, s kojom se pjesnik želi za navijeke sjediniti, a za ovi vez moli blagoslov jedne i druge majke: rođene i domovine! Za ovom se pjesmom nižu lake ljubavne popijevke, ili bolje cijeli ciklus trubadurskih pjesama sa uvodom, porastom i završetkom. Svega skupa jedno tridesetak pjesama. Naravno, da je sve isprepletено rodoljubnom žicom. Ima u ovoj zbirci i 15 prevedenih pjesama. Zbirka je bila sa ushitom primljena, kao što je i zasluživala. I tako je Trnski ovom prvom zbirkom svojih prvijenaca stupio na pomlađeni hrvatski Parnas i uhvatio se u kolo s prvim ilirskim pjesnicima, Vrazom i Vukotinovićem i ostalim i s njima se o prvenstvo natjecao: tko će žarče ljubiti svoju domovinu, tko će ljepše proslavit svoju dragu, tko će napisati zvonkiju popijevku, budnicu, koračnicu, poputnicu, da je Lisinski uglazbi, da se čuje širom drage otadžbine, nek budi, što još spava, neka krijepi, što je još mlahavo, neka se ori davorija:

Davòri, braćo, napried haj,
I ruku, brate, bratu daj,
Svak budi biesan lav i zmaj,
Svak budi silan grom!

Kô stiena svaki mirno stoj,
Uzà svog neka stoji svoj,
Nek složno Hrvat bije boj,
Za kralja, narod, dom! (1842).

(Slijedi.)

Što je ljubav?

Što je ljubav? — Božja kaplja,
Koja silu pustu krije,
Te se s neba na zemljicu
U dv'je pole žarka lije,
Da zalije poput rose
Dva srdašca ljupka, voljka,
Što na rascvat prvi vire
Mlade dobe iz pupoljka . . .
I kad božja kaplja kane,
Čitav svijet ne pomaže,
Dva srdašca srću sv'jetom,
Srću sv'jetom, da se traže
I da im se duše dvoje
U dušicu jednu spoje . . .

Što je ljubav? — Zlatni vezi,
Što ih predu rajske djeve,
A krilati anđelići
Hitri, laki poput pl'jeve
Na zemlju ih dolje nose
I dušice istovjetne
Sve po dvije njima vežu,
Nerazdružne nek i sretne
Kô dv'je vjerne ribarice
Burnim morem zemlje ove
U nebesa sreće plove . . .

Što je ljubav? — Pòjne kapi,
Što sljubljena na ustašca
Preteču se ljupko, voljko
U srdašce iz srdašca . . .
Uspavljaju drage duše
Zaboravi u san meki,
Da ne ćute ljutih boli,
Kad ih žića udes pr'jeki
Kano vidar para kruti
Bez milosti . . . bez sućuti . . .

Što je ljubav? — Dv'je brzice,
Što se ruše sa dv'je gore —
— Sa dva srca zaljubljena; —
Bjesno skaču uz obore,
Uz gudure i uz klance,
Dok se negdje podno br'jega
Ne upute narazance
Kroz zemaljsku ravan pustu —
I uv'jek mi složno kreću;
Dok ne kucne kobna hora,
Šâne vr'jeme: »Sad je iti!«
A vr'jeme se slušat mora . . .
I tad klonu vjerno oba
U naručaj jednog groba . . .

Crvenko Bijeloplavić.

Socijologija.

1. Socijalno pitanje. — 2. Pojam i zadaća socijologije. — 3. Važnost socijologije uopće, a osobito za učiteljstvo.

1. Socijalna bijeda! To je usklik, koji proizlazi iz srca promatrača današnjih socijalnih prilika. Da je to shvaćanje današnjeg socijalnog stanja opravdano, o tome ne sumnja nitko, koji ma i malo pozna život našega vremena. Historija prošlih vremena ne poznaje takvih socijalnih kriza, kakve se odigravaju pred našim očima. Naše vrijeme je vrijeme štrajkova, kartela, trusta i t. d. Priznajemo, i u prošlim vremenima moralo je društvo preboljeti jednu i drugu krizu. Tko se ne sjeća n. pr. trvenja među patricijima i plebejcima u rimskoj državi ili seljačkih buna? No bolest, od koje je bolovalo društvo onih vremena nije bila tako duboka, tako opasna, tako raširena, kao što je ona, koja prijete rasulom današnjim socijalnim uredbama. Bijeda — karakteristikom našega društva — je socijalna, općenita. Ne trpi danas samo ovaj ili onaj društveni sloj, već svi slojevi. Ne postoji danas samo radničko ili seljačko pitanje, već opće, društveno, socijalno pitanje. To pitanje valja riješiti, današnje nesnosne prilike valja sanirati. Kako ćemo to postići, na to nas upućuje socijologija, znanost, koja je proizašla iz današnjih nesređenih socijalnih prilika.

2. Što je socijologija? Na to pitanje odgovara Dr. Ušeničnik:¹⁾ »Socijalna veda je veda o človeški družbi; veda o postanku, naravi, smotru, razvoju, pogojih družbe, veda o načelih in zakonih, na katerih se mora snovati družba, da dosega svoj smoter, ki je občna blaginja.« U toj definiciji sadržana su dva bitna momenta socijologije: socijolog mora ponajprije induktivno, empirički fiksirati razvitak čovječjeg društva od prvih početaka do danas, a zatim mora ustanoviti, u koliko se taj razvitak slaže ili ne slaže sa idealom čovječjeg društva, koji si stvaramo na temelju svrhe toga društva. To shvaćanje zadaće socijologije je jedino ispravno, jer odgovara naravi predmeta, kojim se socijologija bavi. Stoga moramo zabaciti definiciju socijologije, koju nam podaje n. pr. profesor Dr. Achelis, a koja glasi ovako: »Die Sociologie, deren Spuren, wie wir sehen werden, in das Altertum zurückreichen, ist die Lehre von den socialen Formen des menschlichen Zusammenlebens.«²⁾ Na taj način bi uloga socijologa bila samo pasivna. On bi imao samo tu zadaću, da socijalne forme čovječjeg društva opiše, otkrije zakone, po kojima se te forme ravnaju, pa da sve to svede u znanstveni sistem — i ništa više.

To Achelisovo shvaćanje socijologije postaje nam odmah razumljivim, ako pomislimo, da je on determinist. »Galt der früheren spekulativen Auffas-

¹⁾ Dr. Aleš Ušeničnik. Socijologija. str. 3.

²⁾ Prot. Dr. Th. Achelis. Sociologie. Sammlung Göschen, str. 7.

sung das Ich als der souveräne Schöpfer der Welt, so war es auch demgemäß mit einer schrankenlosen Freiheit ausgestattet; höchstens für die niedere Welt der Tiere und der unorganischen Natur bestand ein gewisses Kausalitätsgesetz.«³⁾ Dakle i za čovjeka vrijedi isti »Kausalitätsgesetz«, koji i za životinje i za anorgansku prirodu. Determinizam! Naravski, da nema smisla utvrditi norme, po kojima se ima društvo ravnati, hoće li da dođe do blagostanja, ako ne kreće njime slobodna volja pojedinaca, već fizički zakoni. Društvo je naime sapeto onda željeznim zakonima, koji vladaju i ostalom prirodom. Prihvatimo li taj nazor, onda pada idealna uloga, koju ima da vrši socijologija u današnje doba, naime uloga milosrdnog Samaritanca, koji liječi moderno društvo od bolesti, u koju je zapalo. Socijologija bez slobodne volje nije više socijologija, već puko registriranje socijalnih pojava.

Pita se sada, tko je osnivač socijologije. Našoj znanosti je koljevka u Francuskoj. Udario joj je temelj August Comte (1798.—1857.), otac pozitivizma. I ime »socijologija« potječe od njega. Comte je također osnivač prve socijološke škole t. z. intelektualne škole. Glavna je misao te škole: jedini agens u socijalnom razvoju je čovječja misao. Da je to načelo odviše jednostrano, uviđa svatko.

3. Od Comte-ovih vremena pa do danas socijologija je mnogo napredovala. Taj napredak ima zahvaliti u prvom redu činjenici, da je to znanost, koju su izazvale baš današnje žalosne prilike. Socijalno zlo je veliko, nesnosno, leži kao mora na prsima modernog društva. Zato socijolozi ne miruju, a socijologija se od dana do dana sve to više obogaćuje novim tečevinama, novim iskustvom, novim rezultatima. Socijologija postaje sve to važnijom znanošću, što se više zaoštruje socijalna kriza. Plemenita je njezina zadaća, da u današnje društvo uvede sklad, harmoniju među egoizmom i altruizmom. Zadaća je ta vrijedna osobite pažnje sa strane svakoga člana društva, a po gotovo sa strane učitelja. Učitelj i svećenik su pozvani, da u našim selima porade na socijalnom polju na temelju ideja najvećeg socijalnog reformatora — Krista. Socijalni rad! To je deviza naših dana! No za uspješni socijalni rad treba preduvjeta, treba poznavanja socijologije. Sveta je dužnost svakoga učitelja, da marljivo proučava socijalno pitanje, jer je i on pozvan, da sudjeluje kod riješenja toga pitanja. Neka se zamisli u socijalni zadatak škole! Škola je jedan od najvažnijih faktora socijalnog razvoja. Taj nam institut sam pruža neiscrpivu građu za razmišljanje, bezbroj prigoda za socijalno djelovanje.

Da završim! Dva su cilja mojim recima: jedan teoretični, naime da pobudim među hrvatskim istarskim učiteljstvom smisao za socijologiju kao znanost, a drugi praktični, da ga potaknem na socijalni rad. Jesam li ma samo jednoga za to oduševio, ja sam s uspjehom zadovoljan.

³⁾ Achelis. Ibidem str. 46.

Ubrani cvijet.

(ŠTEFKA L)

Još se sjećam tebe, drago, milo, ubogo dijete! Kad pogledam tamo preko onog niskog humka, pričinja mi se, da me kroz one osamljene akacije gledaju tvoje duboke, nevine, žalosne oči. Tvoja duša ziblje se već u slatkom zagrljaju anđela, nožice ti već ne stupaju po ovim uskim, trnjem posutim stazama. Uspomena na tebe, Jelice, živi u srcu mome i tvoja slika blista se preda mnogom poput dražesna, nedotakljiva bisera. —

Kao nježan, slabašan polurazvit cvijet je bila. Iz blijedog lišća sijevala joj tuga i milina, a u tamnim, sanjarskim očima zrcalila se sva njezina meka dušica. Nije to biće bilo namijenjeno ovome besćutnome svijetu. Valjda je to Jelica i sama osjećala, jerbo bijaše sretna i zadovoljna jedino kod stada krotkih ovčica, koje bijahu povjerene njezinoj skrbi i u čijem društvu sprovela je veći dio svoga kratkog, oskudnoga života.

Drugaricama i drugovima bijaše mila i draga, no zbog njezine posebne čudi, gojio je svatko prema njoj nekakva posebna čuvstva. Pa i u meni, koja razumijevah njezinu bol, ukorjeni se za nju neko tajno smilovanje.

Tmurnog jesenskog dana šetah tamo na onom brežuljku. Studeni vjetrov je duvao i lišće je padalo sa drveća. Polagano se trgao list za listom šaptajući jedan drugome na zadnji pozdrav nerazumljivo, tajanstveno, bolesno svoju pjesmu. Večer se bližala, nebo bijaše zastrto gustim maglama, kiša je počela pomalo sipiti na umirajuću prirodu. —

Pod visokom, krošnjatom akacijom zagledah Jelicu. Sjedjela je na rosnoj travi. Ispod lošeg odijela virile su joj zamrznute, gole nožice, na kojima su bili tragovi krvi. Ručice bje sklopila na koljenima, a duboke joj oči gledahu nekam u daljinu. Oko nje mirno paslo se bijelo stado.

Dolazak moj osupne ju, ali se umiri, kad progovorih:

»Zar ne ćeš još kući, Jelice? Gle, noć nastaje i kiša je počela padati, a tebi je zima. Obolit ćeš!«

I njezino drobno tijelo strese se malko; reče tihano:

»Još je rano, pa i ovce su mi još gladne.«

Pošla sam polagano dalje, no u meni se porodi pitanje, zašto ima već ovako mlađahno, nježno biće, njezina nevina dušica toliko da trpi. Odgovora ne bijaše, niti ga očekivah. Samo akacije sipahu sveudilj sa sebe požutjelo lišće. Među tim lišćem bijaše i po koji zeleni, tek razviti listić, s kojim se povjetarce poigralo i koji je kiša kropila.

U dušu vukle mi se teške misli. Žao mi je bilo onog svježeg lišća, žao onog šarenog cvijeća na polju, koje će sad na uništiti mrzla zima. Žao mi je bilo osobito onog još nerazvitog cvijeta, moje Jelice.

Od onog dana ne vidjeh je već. Zima je bila pritisnula i vrijeme bijaše uvijek sumorno. No neko jutro, malo zatim, zaječi zvono i javi mi tako, da se je Jelica preselila među anđele.

Naručila sam djeci, neka donesu cvijeća, da nakitimo mrtvu Jelicu. I donesoše mirisavog bosiljka, bijelih i žarkih karanfila i drugog cvijeća, koje je brižna ruka očuvala pred okrutnim injem.

Ležala je na mrtvačkom odru kao sniježno-bijeli ljiljan. Glavicu resio joj vijenac od samih bijelih karanfilja, a ispod njega padali su prameni tamne kose na blijedo čeoce. Na usnama ukočio joj se jedva vidljiv, tužno-blagi posmješak. Cvijeće, posuto po njezinom mrtvom tijelu, odavalo je neobično ugodan miris.

Sve bijaše mrtvačko tiho oko nje, samo djeca si šaptahu nekakvim tajnim, svetim strahom :

»Gledaj, kako je lijepa!«

Sklonuh se do nje i poljubih je na čelo. Iz oka pade mi suza — ne znam, da li suza žalosti ili pako zadovoljstva, što je taj cvijet ubran i oduzet ovome varavome svijetu.

Tiho je odnesoše k grobu. Nijedno oko nije za njom zaplakalo, ali s akacija palo je onog dana i zadnje lišće. — — —

Nastala je potpuna zima. Pusto je i prazno pod onim akacijama, pusto je i prazno posvuda.

Ne žalim već za cvijećem: tko zna, kakva noga bila bi ga pogazila i čigova ruka oskvrnula, da je ostalo na životu!

Niti za tobom, Jelice, ne žalim. Znam bo, da ti je ljepše i bolje tamo nad zvijezdama, kamo ne dopire nijedna bol, gdje nema suza. A ovdje koliko opasnosti ti je prijeto, koliko grabežljivih ruku pružalo se za tobom! Sada ti više ne će nauditi, čisti, netaknuti bisere, koji si dospio u sjegurnu luku.

Blago tebi!

Moja rodbina.

»Najdraži mi je rodak moj muž« (ruski suprug), tako tvrdi moja žena, ja joj vraćam milo za drago.

Moja žena ima oca i majku; prvi je meni tast, a druga punica, dočim sam im ja zet.

No i ja imam oca i majku, koji su mojoj ženi svekar i svekrva, a ona je njima nevjesta ili snaha.

Ja imam dvije sestre; one su mojoj ženi zäove. No i moja žena ima sestru, koja je meni svâst, a ja sam njoj svâk.

Ja imam dva brata, koji su mojoj ženi djeveri, a ona je njima snaha. No i moja žena ima brata; on je meni šurjak ili šura, a ja sam mu zet,

Ja imam sestru, koja ima sina; ovaj je meni nećak; no ona ima i kćerku, koja mi je nećaka, a obojima sam ja ujak.

Ja imam brata, koji ima sina; taj je meni sinovac ili bratić, a ja sam mu stric.

Ja imam sina; on je mojoj sestri bratánac ili brătanić, a ona njima tetka. Ja imam i dvije kćeri, koje su mojoj sestri brătanice, a ona njima tetka.

Sestra moja ima sina i kćer; oni su mojoj drugoj sestri sestrić (sestričić) i sestrična.

Ja imam strica, koji ima sina i kćer; prvi je meni bratućed, a druga bratućeda; imam i bratućedića t. j. sina bratućedova.

Ja imam tetku, koja ima muža; on je meni tetak, dočim mi je njezin sin tetkić.

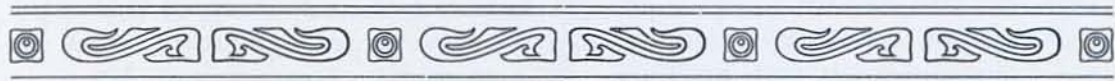
Moja žena ima sestru, koja je udata; ja dakle imam i pašenoga (pašanca),

Moj brat ima ženu: ona je mojoj ženi jetrva. Moja žena je svojoj babi unuka; naša kći ima dakle prababu, a ova ima praunuku.

Kad bi moj djed imao oca na životu, onda bi ja ima pradjeda, a moje djetete šukundjeda, no svi su već kod Boga.

A koliko »kunjadi«, »neputi«, »barbić«, »zermani«, »nonoti« i »nonic« i »preknoni« imaš ti?

X.

SS || VJESNIK. || ZZ

Književni prikazi.

J. A. Komenského Veškeré spisy.

Ustřední spolek českých jednot učitel-ských na Moravě odlučio je izdati štampom sva djela Jana Amosa Komenskog, velikoga mislioca, slavnoga učitelja narodá i utemeljitelja osnovnoga školstva, da time učiteljstvo počasti uspomenu svoga zemljaka, moravskoga Čeha. Vrhovni je redaktor Slovak Ph. i Th. Dr. Jan Kvačala, profesor carskoga sveučilišta u Jurjevu (Rusija), a glavni suradnici sve najbolji »Komenolozi« u Češkoj, Beču i Njemačkoj. Ima ih osam, a sa cijelim poslom misle doći kraju jedva za petnaest godina. Po sadržaju su spise Komenskoga razdi-

jelili u osam skupina (filozofija, teologija, apokaliptika, poezija, historija, politika, korespondencija). O svakoj skupini će izići nekoliko debelih svezaka, u svemu trideset, dakle svake godine po dva.

Upravo je publiciran prvi svezak, zapravo po redu »Svezak XV« Uredio ga je za štampu poznati poznavalac Komenskoga profesor Dr. Jan V. Novák. Sadržaj mu je teološki moralnoga smjera. Redom su ovi spisi: Pisma u nebo, Razmišljanje o kršćanskoj savršenosti, Neosvojiva tvrda — ime Gospodnje, Žalostan (čovjek), Labirint svijeta i raj srca, Sirotovanje, Centrum securitatis i konačno Renuntiatio mundi — sve dakako u češkom originalu. Pred svakim spisom je par stranica No-

vákova uvoda, a to kao što i kritičke opaske teksta i komentar misli pod redicom na svakoj stranici olakšava razumijevanje. Ima i nekoliko faksimila pročelnih listova originalnoga izdanja. Na svršetku je opširan popis imenâ osoba i mjesta u alfabetskom redu te popis bibličkih citata po knjigama sv. pisma. Svezak stoji 8 K. Tko želi popust, nek se obrati na »Administraciju Veškerých spisů J. A. Komenského — Zlína u Moravskoj«.

Na redu je (još ove godine) »Svezak VI«. pedagoškoga sadržaja (*Leges gymnasiae Lesnensis, Dissertatio didactica, Diogenes Cynicus redivivus, Abrachamus patriarcha, Regulae vitae, Methodus lingvarum novissima*) pod redakcijom Dr. Josipa Reber, ravnatelja u Erlangenu, a onda opet od Nováka »svazek IV.«, u kojem će biti: *Didaktika česká, Didaktika latinská i Informatorium školy mateřské*.

Vrijeme je već, da su se Česi dali na ovaj posao, a napose čast i hvala organizaciji moravskih učitelja, koja ovim izdanjem diže Kamenskomu najdostojniji spomenik a sebi probija najsvježiji izvor duševnoga napoja. Do sada naime nije bilo moguće čitati Komenskoga, jer su njegovi spisi bili nepristupačni, rastreseni, neizdani. Ni Česi ga nisu poznavali, već su mu samo dizali spomenike od kamena i poprsja od bronca. Ali je u tuđini bilo drugačije. Tamo se naglo množila literatura o njemu, u Njemačkoj je pače osnovano društvo za proučavanje Komenskoga, a svuda se ispituje važnost njegova, njegov utjecaj na kasniju filozofiju Evrope, na razvitak naše obrazovanosti, jer treba pamtiti i naglasiti, da Komenský spada ne samo među najbolje učitelje već i među najveće naše dobrotvore, koji je sve svoje sile posvetio uzvišenomu nastojanju, da pridigne čovjeka nad sitne sporove, da u naroda raširi obrazovanje i time prokrci put k stalnomu miru čovječanstva. On dakle vodi na put sreće cijeli rod ljudski, jer hoće da svuda vlada jednako znanje

među ljudima, da se probudi poštovanje savjesti, da se u ljudsko srce usadi vjera u napredovanje, ljubav istine, a iza toga da onda dođe konačno smirenje sviju naroda u znanosti i u poretku, osnovanom na znanstvenoj istini. Među tolikim sredstvima, kojima se ovo srećno stanje čovječanstva ima postići, jest i odgajanje mladeži, ali ovo mu je samo sredstvo a ne cilj. Do sada potanje bila su poznata samo njegova pedagoška djela, a vrijeme je, da stupi pred nas cijela velika pojava skromnoga prognaničkoga bi kupa slavenske Morave.

Vijesti iz pokrajine.

Drugi roditeljski sastanak u Pazinu.

O potrebi ženskog uzgoja.

Dragi roditelji! Na prvom sastanku ste čuli, kako moraju roditelji i učitelji u sporazumku raditi i jedni druge potpomagati kod uzgoja djece i kako treba osobito paziti na to, da jedni ne razdiru onoga, što drugi sagrađe. Opazio sam na Vama, da Vam je drago slušati, kako treba postupati kod uzgoja djece, ako hoćemo da postanu čestiti ljudi. Zadnji put govorilo se je o uzgoju u opće, a danas govorit ćemo samo o ženskom uzgoju i to najprije o potrebi dobrog uzgoja kod žena.

U stara vremena su se ljudi vrlo malo ili skoro ništa bavili s uzgojem i izobrazbom žena. Ženu su smatrali nekim nižim stvorenjem, komu ne treba uzgoja ni izobrazbe, stvorenjem, koje ne treba da misli svojom glavom i koje mora činiti jedino ono, što mu drugi nalažu. Ali ti su ljudi tijekom vremena opazili, da ne mogu napredovati bez razboritih žena, dakle uvidjeli su svoju veliku pogriješku. Svaki razborit čovjek, koji uvidi svoju pogriješku, nastoji da ju ispravi, tako su i ti ljudi i cijeli narodi nastojali, da tu pogriješku isprave, stoga imademo danomice sve manje i manje ljudi, koji omalovažuju uzgoj i izobrazbu žena.

Promotrimo i mi malo zadaću jedne žene u obitelji. Njezina je zadaća, da uzgaja djecu, da vodi kućno gospodarstvo i da se skrbi za potrebe svih ukućana. Mogao bi se tkogod naći pa kazati, da to nije baš tako teško, to se žena vrlo lahko nauči, jer imade uvijek isti posao! Nu ja bi odmah takvoga upitao, neka mi kaže, je li njemu svejedno, kako žena gospodari s imanjem, što ga je teškom mukom sakupio, troši li razumno, ili bezsmisleno razbacava? Draže će mu biti, ako ona razumno gospodari. Pitao bi ga dalje: Dali je Vama jednako, vlada li u Vašoj kući mir, red i čistoća ili nemir, nered i nesnaga? Opet mislim, da bi mi odgovorio, da mu je milije ono prvo. Pitao bi ga dalje: Volite li Vi, da su Vaša djeca poslušna, radina i da se lijepo ponašaju ili da su neposlušna, lijena i nevaljanci? Ja mislim, da si svaki otac želi, da mu budu djeca valjana.

To će si željeti i očekivati od žene svaki pojedini čovjek, a postići može to samo dobro uzgojena žena, koja je imala prilike, da se priuči svemu, što je dobro i lijepo, a da izbjegava, što je zlo i naopako.

Pogledajmo sada malo, kakov će biti rad i postupak jedne dobro uzgojene i s druge strane jedne zlo uzgojene ili zapuštene žene.

Dobro uzgojena žena ljubiti će i skrbiti se za svoga muža, djecu i obitelj, u koju dođe, svuda će vladati red i čistoća, lijepo će postupati sa svakim i svatko će nju sa poštovanjem susretati. Takva će žena razborito gospodariti i biti marljiva, pa će svi u obitelji biti zadovoljni. Njezina će djeca biti marljiva, poslušna i lijepog ponašanja. A obitelj, u kojoj vlada mir, red i sloga, stalno će napredovati. Imademo vrlo mnogo primjera gdje je dobra i marljiva žena cijelu obitelj spasila od gotove propasti, s toga možemo mirne duše reći, da dobro uzgojena žena može čudesu činiti.

Da vidimo, kakav će biti rad i postupak jedne zlo uzgojene ili zapuštene žene.

Takve se žene obično vrlo malo ili ništa skrbe za svoju obitelj; glavni im je posao svadati se i ogovarati druge; u ludo troše imanje, a što je još najveće zlo, rđavo uzgajaju svoju djecu. Iz toga nastane nezadovoljstvo, nemir i nesloga u obitelji, a obična je posljedica toga propast. Žalibože da je takovih primjera vrlo mnogo, pa će stalno i Vama više od jedan biti poznat.

Narod razmišljajući o zadaći žene u obitelji, izrekao je svoj sud u onoj poznatoj narodnoj poslovice, koja glasi: »Žena drži tri ugla kuće, a muž samo jedan, to će reći, da ako obitelj propada, da je tri dijela krivnje na ženama, a isto tako, ako obitelj lijepo napreduje, to imaju žene tri četvrtine zasluga, a muž samo jednu četvrtinu. O istinitosti ove poslovice se možemo vrlo lahko svaki dan uvjeriti.

Iz svega toga moramo zaključiti, da ima žena vrlo važnu zadaću u čovječjem društvu. Ona može mnogo doprinijeti blagostanju, dobrobiti i napredku obitelji i naroda, ako je dobro uzgojena i razumna, a s druge strane može upropastiti, ako je zlo uzgojena ili zapuštena. Pošto mi svi ljubimo naše obitelji, naš narod i našu domovinu, stoga ćemo nastojati, da im bude dobro, da napreduju, a tomu ćemo vrlo mnogo doprinijeti time, da nastojimo naše ženskinje dobro uzgojiti i izobraziti, jer kakve budu one, takva će biti i djeca, koju one uzgoje. Svaki onaj, koji se protiviti ili priječi izobrazbu žena, neprijatelj je sebi, svoje obitelji, svoga naroda i svoje domovine.

Opašić.

Gospodarstvo.

U Pazinu se je ustrojilo ovih dana »Istarsko pčelarsko društvo.« Predsjednikom je izabran župnik Hradek, potpredsjednikom učitelj Monaš, tajnikom učitelj Tomašić, blagajnikom umir. dekan Lada-
vac a odbornicima: župnik Grašić, poštar Tuhtan i posjednici Grbac, Jedrejčić i Vivoda.

Lične i školske vijesti.

Tečaj za usavršivanje pučkih učitelja u Spljetu, odnosno na Glavici.

C. kr. ministarstvo za bogoštovje i nastavu dogovorno sa c. kr. ministarstvom poljodjelstva ustanovilo je prošle godine na c. kr. poljodjelskoj školi i kušaonici u Spljetu za 14 pučkih učitelja iz 14 kotara Dalmacije pet sedmica trajajući tečaj za poučavanje po modernim načelima na seoskim usavršujućim školama poljodjelskog značaja, što ih se uz pučke škole kani osnovati. Takav se je tečaj održavao i ove godine. Osim 14 učitelja iz Dalmacije bilo ih je pozvano 7 iz Istre, i to: Ante Žmak, Medulin (pulski kotar); Jos. Monas, Gologorica i Iv. Medvedić, Zarečje (pazinski kotar); Gašo Licul, Roč (koparski kotar); Vinko Šepić, Opatija (voloski kotar); Niko Uravić, Kras (krčki kotar); Ivan Radoslović, Ilovik (lošinjski kotar).

Tečaj je trajao od 1. kolovoza do 4. rujna o. g., i to prva četiri tjedna na c. kr. polj. školi i kušaonici u Spljetu, a zadnji, peti, tjedan na podružnici tog zavoda na Glavici kod Knina.

Svrha tečaja: 1. Uputa učitelja u svojstvu metodike poučavanja na polj. usavršujućim školama. 2. Upoznanje sa svim granama polj. nauke, što dolazi u obzir u usavršujućim školama u južnim krajevima države, pri čemu je paziti više na način metod. podavanja (upotreba sredstava za zorno poučavanje, izvađanje pokusa sa najjednostavnijim pomoćnim sredstvima i t. d.), nego li na obseg nastavnog gradiva.

Ad 1. predavao je nadučitelj Antun Colnago upoznavši učesnike tečaja sa dotičnim odlukama i naredbama te podavši upute o postupku kod osnivanja i uređenja poljodjelskih usavršujućih škola, o sastavljanju nastavne osnove te o načinu poučavanja u tim školama.

Iz samih poljodjelskih nauka predavalo se slijedeće: 1. a) Grada i život bilina

(c. k. asistent i pomoćni učitelj A. Darer); b) nauka o tlu (isti); c) uzgoj bilja i povrćarstvo (isti); d) najglavnije bolesti i štetnici bilja (c. kr. pristav Anaklet Gazzari); e) vinogradarstvo (c. kr. pristav i stručni učitelj Stjepan Bulić); f) voćarstvo i maslinarstvo (isti). 2. Konobarstvo (c. kr. pristav A. Gazzari). 3. Praktične vježbe u laboratoriju (c. kr. asistent O. Cobenzl). 4. Glavno o živinogojstvu (stočarstvo, peradarstvo, pčelarstvo) i o mljekarstvu (c. kr. pristav i struč. učitelj Fr. Fritz). — Osim toga predavalo se najglavnije iz šumarstva i zadrugarstva.

Učesnici tečaja priredili su u društvu sa kojim od gg. nastavnika koli po gradu Spljetu i po okolici toli u druge neke krajeve više poučnih izleta. U samom gradu pregledali su konobu gosp. Ilića, najveću svoje vrsti u Dalmaciji; ljevaonicu i tvornicu vinarskih i uljarskih strojeva g. Duje Savo; tvornicu leda; starinarske muzeje, u kojima ima vrlo mnogo i krasnih starinarskih spomenika, iskopanih na razvalinama velikoga rimskoga grada Solina (Salona); veličanstvenu Dioklecijanovu palaču sa krasnom crkvom sv. Dujma, bivšim hramom poganskih rimskih bogova, te krasnim novim zvonikom; sanatorij dra. Račića i dra. Marinkovića, koji su velikom uljudnošću sami pokazivali i razjašnjivali prostorije, bogati namještaj i instrumente. Od izleta u okolicu najpoučniji bijahu: u Šćurac, jedan od sedam Kaštela, gdje ima krasan državni rasadnik američkih loza; na umjetno pošumljeno brdo Marjan, budući spljetski park. Na jednom kraju brda nalazi se na vrlo romantičnom mjestu ispod visokih hridina stara crkvica i stan sv. Jere, a u samim hridinama u jednoj pećini krasno sačuvan stan valjda nekog zatočenog plemića, što je suditi po grbu iznad ulaza; nadalje izlet u Solin, gdje se iskapaju mnogi star. spomenici; tamo se ogledala jedna od najvećih tvornica svoje vrsti u carevini, tvornica cementa »Split«, na rječici Jadro

a tik ispod grada Klisa, što stoji na krševitom vrhuncu.

Od duljih izleta spominjem onaj u Sinj dne 18. kolovoza, gdje se onog dana igrala znamenita i vrlo krasna »alka«; nadalje u Zadar, gdje se je uz tumačenje g. Ožanića pregledao krasni državni rasadnik maslina i vinograd, kojemu nema para u Dalmaciji. Iz Zadra krenulo se drugim parobrodom u Šibenik, znamenit sa svoje krasne luke, u kojoj su upravo bili usidreni ratni brodovi, što su se nalazili na vježbama u Dalmaciji. U Šibeniku pregledala se znamenita starinska crkva, park i spomenik filozofa Tomasea. Odavle je izletnike odveo vlak u Knin, otkle se pješke putovalo na Glavicu, gdje se tečaj nastavio kroz peti tjedan, kako prije spomenuto. — Sa Glavice priredili su učesnici tečaja a u društvu gosp. upravitelja Pritza i učitelja Pichlera više poučnih izleta, od kojih spominjem slijedeće: izlet na izvor Krke i njezin vodopad Topolje; drugi na još krasniji vodopad Manojlovac; na izvor Crnog vrela, pritoka Krke; u muzej hrvatskih starina u Kninu; na veličanstvenu i sasvim dobro sačuvanu kninsku tvrđavu hrvatskih kraljeva; napokon po 78 km dužoj privatnoj željeznici njemačkog poduzeća (žalosna nam majka!) u Drvar u Bosni, gdje su se pregledale ogromne pilane i tvornica celuloze prije spomenutog njemačkog poduzeća.

Radi prekratkog vremena za toliko gradivo, te uslijed toga velikog broja sati na dan (8), bio je tečaj dosta naporan, čemu je uvelike doprinosila i nesnosna vrućina u Spljetu. Velika susretljivost i uljudnost koji g. upravitelja zavoda toli i gg. nastavnika napram učesnicima tečaja tu je napornost znatno blažila.

G. Licul.

Pčelarski kongres u Budimpešti.

Od 19.—24. augusta t. g. obdržavao se u Budimpešti kongres njemačkih, austrijskih i ugarskih pčelara. Na kongresu raspravljala se na njemačkom i magjarskom

jeziku veoma važna pitanja iz pčelarstva. Kongresu je prisustvovalo do 1000 pčelara što Nijemaca, Austrijanaca, a ponajviše Magjara. Sa kongresom bila je spojena i pčelarska izložba, koja je veoma uspjela u svim grupama. Izložbu je i općinstvo u velike posjećivalo. Izložila je najviše Ugarska. I naša Istra također je sudjelovala. Učitelj Tomašić iz Novaka izložio je u dvijem grupama. Skupštinari posjetili su lijepo uređeni [pčelinjak i kralj. u ar. državnu pčelarsku školu u Gödöllö. Priznati treba, da se ugarska vlada u velike skrbi za podignuće pčelarstva.

Odlikovanje.

L. Tomašić, učitelj u Novakima bio je na velikoj intern. pčelarskoj izložbi u Budimpešti za izložene pčelarske proizvode odlikovan počasnom diplomom i medaljom.

Ispiti osposobljenja za učiteljsku službu

za opće pučke i građanske škole započet će pred c. kr. ispitnim povjerenstvom u Kastvu dne 7. (sedmoga) novembra 1910. u 8 sati ujutro.

Molbenice s priložima (svjedodžba ispita zrelosti, opis života, dokazi dvogodišnjega službovanja na školama s pravom javnosti) treba da se pošalju na Ravnateljstvo c. kr. ispitnoga povjerenstva u Kastav preko dotičnoga c. kr. kotarskoga školskoga vijeća najdalje do 29. oktobra t. g.

Iz sjednice Zemalj. Škol. Vijeća.

Dne 27. kolovoza 1910.

1. U Pomnjanu se ustraja jednorazredna škola sa dvjema sekcijama: slovenskom i talijanskom.

2. U Ročkom Polju otvara se jednorazredna mješovito hrvatska pučka škola, sa talijanskim kano obvezatnim predmetom od treće školske godine unaprijed.

3. Dosadanja se dvojezična škola na Unijam podijeljuje u dvije neodvisne: hrvatsku i talijansku.

4. Kažimir Vranić imenovan je ravnajućim učiteljem u Korniću na Krku.

Dne 30. rujna 1910.

1. Marija Uravić-Justinić imenuje se učiteljicom III. kategorije u Krasu općine Dobrinj.

2. Fučić Antonu, nadučitelju u Puntu, uračunavaju se godine odslužene u Dalmaciji te mu se doznačuje peti petgodišnji doplatak dnevom 1. svibnja 1909.

3. Novak Ivan imenuje se učiteljem u Vrbniku.

4. Kraljić Antun imenovan je ravnajućim učiteljem u Dobrinju.

5. Kuret Ivan, nadučitelj u Dekani biva umirovljen (K 2296/32).

6. Dozvoljava se ustrojenje škole Družbe sv. Cirila i Metoda u Rabcu.

7. N. Venturini imenovan je ravnajućim učiteljem u Borštu.

8. Košutnik Franjo imenuje se ravnajućim učiteljem u Ricmanjim.

9. Kod hrvatske pučke škole u Opatiji otvara se popunitbeni tečaj dviju godina za djecu od 13 i 14 godina.

Fran Franković,

ravnatelj c. kr. učiteljske škole u Kastvu, umirovljen je. Tom prilikom podijeljen mu je naslov »vladinog savjetnika«. Rodio se god. 1849. u Drenovi. Prva služba bijaše mu na Rijeci, gdje je bio u svojstvu građanskog učitelja.

God. 1880. dođe u Kopar na kombinovano c. kr. učiteljište kao privr. glavni učitelj. God. 1891. imenovan bi tamo pravim glavnim učiteljem.

Kad se je u Kastvu osnovala posebna c. kr. hrv. učiteljska škola, dosuđeno je bilo Franu Frankoviću, da tom školom upravlja, premda je već prije bio zamolio penziju.

Fran Franković je bio pravi, skrbni otac dacima i učiteljima. I jedni i drugi vrlo su ga poštovali i ljubili.

Neka dobri Bog poživi još mnogo godina našega dobrog oca, Frana Frankovića!

Imenovanja.

Dr. M. Tentor, pravi gimnazijalni učitelj u Splitu, rodom iz Cresa, imenovan je def. glavnim učiteljem na c. kr. učiteljskoj školi u Kastvu.

Dr. Pregelj i Purgar imenovani su namjesnim učiteljima na c. kr. gimnaziji u Pazinu.

Pučki učitelji — ravnatelji c. kr. učiteljskih škola.

Na muškom učiteljištu u Arbanasima imenovan je ravnateljem Miho Zglav, a na ženskom učiteljištu u Dubrovniku Antun Kriletić. Obojica bijahu pučki učitelji. Živjeli!

Molimo

učiteljice i učitelje u Istri, da pošalju upitne arke o statistici što prije.

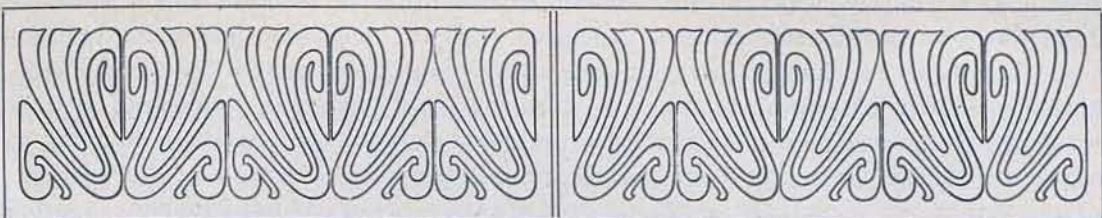
Pohvalne dekrete

dobili su Fran Baf, nadučitelj u Kastvu za osobitu marljivost i napredak u školi i za skrb za roditeljske sastanke, Savica Zahija, nadučiteljica u Kastvu, za izvanredni napredak i marljivost u školi.

Dalmatinsko učiteljstvo.

»Savez« dalmatinskih učitelja imao je početkom rujna o. g. svoju glavnu skupštinu u Splitu. »Napredni« učitelji (50 na broj) istupili su iza predsjednikova pozdrava iz dvorane i konstituirali se kao novo društvo. Od članova »Saveza« ostalo je još u dvorani 80 učitelja i 20 učiteljica i jednoglasno prihvatili prijedlog, da se »Savez« postavi izričito na kršćansko stanište.

Skupni brojevi 9. i 10. imaju prilog »Iza skupštine« sa člankom »Riječ uredništva.« Zašto smo te članke u prilogu donijeli, ne treba kazivati, jer će to lako odgonetnuti svaki čitatelj.

Iza skupštine!

U razbistrenje posljednjih dogodovština u učiteljskim krugovima željan sam prozboriti u našem zvaničnom glasilu, jer to smatram za nužno i vrlo aktuelno. U prilog došo mi poziv odbora našeg učitelj. društva natisnut u 5. broju »Narodne Prosvjete« pod naslovom »Na znanje«, gdje se pozivaju »članovi, da stvarna pitanja zasjecajuća u našu društvenu organizaciju iznašaju u društvenom glasilu.« Odobravam i hoću se poslužiti ovom odborovom izjavom.

Reći ću bistro, čisto, iskreno što mislim, ćutim i znadem o nekim učitelj. pojavima bez obzira na osobe, prijatelje i neprijatelje, a to je potrebno sada, kada je počelo za prvi put hrvat. učiteljstvo nejedinstveno i to javno misliti i postupati. Ova se razrožnost u prosuđivanju stanovitih pothvata i koraka osobito sa strane društvenog predsjedništva i glasila očito pokazala u zadnjoj glavnoj skupštini u Trstu 20. julija o. g., što bi moglo imati za posljedicu onu kobnu društvenu a i narodnu rascjepkanost, ako se ne bi stvari svele na čistac. S ovog razloga u oči ove naše zadnje skupštine napisah dva članka za ono isto glasilo, koje je natisnulo poznate nelijepa članke naperene proti predsjedniku i uredniku »Narodne Prosvjete«, da njegovi čitaći uzmognu ćuti i drugo zvono; no nijesu ugledali svijetla, bit će za to, što nijesu bili počudni uredništvu »Nov. Lista«. Osudih u njima — a to ćinim i ovime — ono nekolegijalno, netaktično i bezobzirno pisanje istarskog člankara »Novog Lista«, a ujedno posumljah, da ih napisala učiteljska ruka, pošto ovakova učitelja Hrvata nema Istra, koji bi bio toli nekolegijalan onako prostodušno kaljati i u prah obarati suzvanika svoga u ovom slučaju predstavnika hrv. učit. društva ćitave Istre. Imasmo ovakovih u svoje doba učitelja, koji, gradeći se višim, ućenijim i naprednijim od svojih hrvat sudrugova, uzeše si slobodu s visine na nje bacati strjelice — mržnje i kala, al sva sreća ovi ujedno uskociše u protivnički talijanski tabor, odakle dašto bi im slobodno udarati po »neukom i nenaprednom« hrvat. učiteljstvu Istre. Ali učitelj, koji hrvatski misli, ćuti i radi, ne bi smio podnipošto crniti svoje suzvanike i suborioce. Za to je dobro učinila skupština, da je ožigosala i osudila pisaniju tobožnjeg učitelja-ćlankara u »N. L.« s njegove netaktičnosti, al još i s toga, što je poticao i pozivao ono učiteljstvo, koje ne odobrava rad društvenog predsjednika i urednika g. J. Baćića, da se ovi odijele od onih, koji možda s njime su-

glasuju.¹⁾ S istog pogleda osudismo bojnu trublju druga I. Mahulje, koji u »Pučkom Prijatelju« opet poziva naše narodno učiteljstvo, koje ne suglasa s pisanjem »učitelja« u »N. Listu«, da se okupi pod drugom zastavom.²⁾ Sva čast ide našem učiteljstvu i skupštinarima, što su jednodušno osudili ove dvije oprečne ekstremne tendencije, a to je jamstvom, da ne ćemo mi učitelji ni naša društvena organizacija zastrančiti ni preći na pogibeljne skliske staze. Da bojni pozivi objelodanjeni u »N. Listu« i »P. Prijatelju« vode k rasulu one lijepe naše društvene organizacije, do čega dodosmo velikim naporom i ustrajnim kroz decenij godina, to je nama svima jasno. Očevidno je i to, čim bi nastale u društvu našem dvije oprečne struje ili se podijelilo u dva društva, da bi ova naša rascjepkanost gotovo imala za poslijedak i narodno-društvenu razdvojenost. Svakako razdor naš ne bi se lokalizovao tik na naše zvanično društvo, jer bi jedno i drugo učiteljsko krilo tražilo oslona i pristaše izvan učitelj. krugova. Do opće razdvojenosti došlo bi prehitro, pošto to jedva očekuju boja željni nama svima dobro poznati dobri Hrvati, koji kan da ne mogu dalje u svojoj raboti bez učitelja i učiteljica.³⁾ Za to je njima svaki od nas — najmiliji gost, za to traže u nama sebi nepoćudne sitnice, pa bilo nezrele izjave od najnezrelijih,⁴⁾ samo da nađu gradiva i netiva, čime da opravdaju svoj gnjev i razlog borbe, dotično da opravdaju pojav, osnutak i život nove svoje stranke.⁵⁾ Ako prem to lovljenje u mutnome traje više godina, ipak mi učitelji ostasmo vjerni starim svojim tradicijama i kao društvo i kao privatnici. To je pokazala i zadnja naša tršćanska skupština, koja je izjavila po svojim govornicima, da ne će podnipošto u »klerikalnu« stranku, koja izazivlje boj, ni u t. zv. »liberalnu«, koja bi se mogla pojaviti, ako p.ihvati »klerikalnu« rukavicu.⁶⁾ Ovo je jedino pravo stanovište naše, a toga se moramo čvrsto držati, da osujetimo strančarstvo i trvenje med jednokrvnom braćom, koje bi se tek potpuno razvilo sa našim pristanjem uz jednu ili drugu struju. Mi s ovog razloga otrag više godina odbismo drugi poziv i poticaj sa strane braće slovenske, da podignemo kuku i motiku proti svojem svećenstvu,⁷⁾ radšta se raskrstismo sasma od njihove »Zveze« i glasila. Mi ne odobravamo, što se listom kranjsko slovensko učiteljstvo pridružilo liberalnoj stranci,⁸⁾ a goričko socialističkoj.⁹⁾ Ono se je već pokajalo, a ovo će domala.

Okoristimo se iskustvom učiteljstva drugih naroda i pokrajina, pak ne mojmo zastrančiti. I ne ćemo, jer predobro znamo, što nama učiteljima manjka, a znamo, što žuli i gdje, naš hrv. narod.¹⁰⁾ Jest, mi se ne ćemo odalečiti niti se pustiti zalutati od dvaju za nas stožernih pojmova: učitelj i narod, od učiteljskih i narodnih pitanja. Probit moralna i materijalna učiteljska i narodna, napredak i prospjeh školski i narodni, fizička, duševna i politička sloboda narodna, to moraju biti ponajprva i ponajglavnija pitanja i dužnosti svakog učitelja kao građanina, oca obitelji, kao učitelja u privatnome i službenome životu i kao člana svoje zvanične organizacije. Amo dašto spada i odgoj mladeži i naroda, na temelju jezika i narodnosti te vjere narodne, a to je u nas kršćanske. U tome se slaže sve naše učiteljstvo,¹¹⁾ čemu je dala izražaja zadnja skupština. Scijenim da

¹⁾ To je konsekventno! Ljudi, koji o vitalnim pitanjima ne misle jednako, ne mogu pod istu kapul

²⁾ Zar je to »druga zastava?«

³⁾ Ta motivacija je klasična!

⁴⁾ Zar su principi istaknuti u »Novom Listu« samo »nepoćudne sitnice« i »nezrele izjave?«

⁵⁾ To je više nego naivnost!

⁶⁾ Sjedenje na dvije stolice!

⁷⁾ A što je ono sumnjičenje prodekana i našeg svećenstva uopće na koncu i passim? Medice cura te ipsum!

⁸⁾ i ⁹⁾ I mi se pridružujemo piscu!

¹⁰⁾ Dakle daleko od liberalaca i socijalista!

¹¹⁾ »Manchen hält man für fett, er ist nur geschwollen« (Goethe).

ne bi bilo probitačno ni po vjeru ni po katolicizam¹²⁾ zahtijevati od naroda da zataji ili se pusti odnaroditi zbog katolicizma, što se ne bi slagalo sa naukom Kristovom. Za to odobravamo — mimogredce napomenuto — odpor našeg svećenstva proti odlukama sv. katoličke crkve, dotično proti nalozima poznatih biskupa u poslu glagolice i našeg jezika u crkvi. Ne varuju me svi znaci, istarsko hrvatsko učiteljstvo povest će se za tim našim narodnim i vrijednim svećenstvom, u obrani jezika i narodnosti odbijajući izravne i neizravne napadaje i atentate na hrvatsku narodnost i slobodu dolazili ma bilo s koje strane. A mi smo još daleko od svake slobode:¹³⁾ narodnost nam je ugrožena većma no ikada dosele: narod nam zaostao pogledaš li ga bilo s koje strane; naš čovjek još ne posta — čovjekom, naš istarski Hrvat još nije Hrvat, a narod nam još nije — narodom. Svaki osvjedočeni i zabrinuti Hrvat mora osuditi svaku rabotu, svaku stranku koja nema u programu tako odgajati hrvatske ljude, da postanu čestiti, valjani ljudi i Hrvati, prožeti narodnim duhom, voljni raditi samo u svoju vlastitu i domovinsku probit. Osvjedočeni smo, da se do toga narod naš može dovesti bez »klerikalizma« i »liberalizma« i bez — kulturnog boja.¹⁴⁾ Hoće se samo malo više pravog i nepatvorenog rodoljublja. Mi učitelji, a još manje naše zvanično udruženje ne smije piriti vatru kulturnog boja u Istri, niti gojiti u svojoj sredini egzotične biljke, koje se kriju pod imenom: liberalizam i klerikalizam, pošto su štetne po narodno zdravlje. Još i za to ne, što takov boj med ljudima iste krvi kvari ih i demoralizuje, a dotične stranke postaju tako nemoralne, jer pire mržnju brata proti bratu, mržnju sina proti ocu, jer biraju u postignuće svoje stranačke svrhe sva dozvoljena i nedozvoljena sredstva, pošteni i nepošteni, od čega nije prosta ni ona stranka, koja je postala navodno za to, da preporađa u Kristu i da brani nebo. Mi učitelji i naše društvo prepustimo prvenstvo mržnje drugima, a s druge strane sa pristupom u jednu ili drugu »kulturnu« stranku nemojmo joj dokumentirati unaprijed poštene ciljeve i sredstva. Razočarala bi nas domala budućnost. Budimo i kao građani i kao učitelji ljudi slobodne ruke i djelovanja bez obveze na lijevo i desno. Hvalimo i podupirajmo dobro i plemenito, a time ujedno ćemo pomoći razoružati one, koji nepošteno misle i rade. Našu potporu osobito nek očekuju oni, koji svoju najveću brigu posvećuju školskom i učiteljskom pitanju i jesu zazbilja osvjedočeni, da jedino dobrim školstvom i zadovoljnim njenim narodnim učiteljstvom narod može pokročiti u prosvjeti. Oni, koji nijeću važnost pučkog školstva i učiteljstva, oni, koji se plaše moderno naobraženog i obezbijeđenog učitelja te pučke škole na temelju iskustvene moderne pedagogije,¹⁵⁾ ove zaista mi učitelji ne možemo smatrati za svoje prijatelje niti bi se imali nadati pomoći s naše strane. Takav svaki od nas možda bi vukao odatle osobnu korist, al učiteljskom staležu bismo štetovali; i svaki naš drug imao bi pravo nazvati nas uskocima, sebičnjacima, afaristima i još gore.¹⁶⁾

Kako je razvidno iz mog pisanja, stojim čvrsto na stanovištu, da budemo i ostavimo mi hrvatski učitelji i učitelji e Istre na okupu najtjesnije u jednom jedincatom društvenom tijelu, a ovo zbog svoje vlastite osobne, staleške i narodne probitačnosti i

¹²⁾ Koja je razlika među vjerom i katolicizmom? Malo više jasnih pojmova ne bi škodilo po gotovo u tako šakljivim pitanjima.

¹³⁾ »napadaje i atentate na hrvatsku narodnost i slobodu« — »A mi smo još daleko od svake slobode«, .« Kako se to slaže, ne razumijemo!

¹⁴⁾ Bez kulturnog boja! To i mi potpisujemo! No tko piri kulturni boj, mi, koji naglasujemo pozitivno kršćanstvo ili »slobodni mislioci« oko »Novog Lista«?

¹⁵⁾ Kakva je to iskustvena moderna pedagogija? Nama se čini, da to miriše po Trstenjakovoj »modernoj školi.«

¹⁶⁾ Kako ta rečenica pristaje uz pređašnju?

shodnosti, a i zbog našeg uzgojnog javnog djelovanja. Čvrsto udr ženi obranit ćemo se lasnije no inače. Ovako u dobroj organizaciji svakomu pojedincu naraste prestiž i jakost, a čitava udruga je vrhunac moći, jer je ona zbroj sviju naših pojedinih sila. Buduć na jake malo tko udara, za to naša jedinstvenost društvena odbila bi unaprijed mnogi narsrtaj, što bi stalno došao i pogodio bi cilj, jesmo li podijeljeni. Jedinstveni u zadrugi, jedinstveno bi slijedilo naše odgojno djelovanje te javni rad na polju prosvjete, što bi samo hasnilo narodu, koji za to bi nam darovao svoje povjerenje i poštovanje, a u tomu leži za nas veliko zakopano blago. Budimo mudri,¹⁷⁾ sačuvajmo narodno povjerenje u narodno školstvo i učiteljstvo, uprimo sve svoje sile da do njega dodemo, i to osobnom i društvenom moćju te jedinstvenim radom. Razdvojeni i povadani profučkat ćemo mnoge blagodati, što ih inače rađa čudotvorna dobra organizacija, a s druge strane time otvorili bismo široko vrata narodnomu, školskomu i učiteljskomu protivniku. Mislim da se razumijemo.

Sada da pokročimo korak dalje i potražimo prouzročitelja one trzavice i nemira u našim učitelj. krugovima.

Tko je turio pero u ruke dopisnika »Novog Lista«? Tko je onaj, kojemu ime letilo od usta do usta zadnjih mjeseca? Tko je taj sretnik, kojeg ime uskomešalo je naše duhove na tršćanskoj našoj skupštini?

To je ime — — — ne svršavam, jer ga svatko od nas prstom znade pokazati. Zar misli gosp. Josip Bačić, da bi zazbilja njegovo ime i osoba mogla među nama poroditi »revoluciju«? ⁸⁾ Zar zbilja se utvara, da njegov privatni život mogô bi nas dovesti k staleškoj našoj disorganizaciji i kavgi?¹⁹⁾ Ne, ne, slatki moj Josipe! Svi smo osvjedočeni, a i Ti s nama, da jedino predsjednik našeg društva i urednik »Narodne Prosvjete« mogli su naše duhove uzvrpoljiti.²⁰⁾ Nismo nit ćemo biti »neuglašeni, neuzgojeni, neotesani«, da rabim riječi g. Bačića, da ćemo račune voditi, što pije, jede i radi njegova osoba; Bože sačuvaj, ne ćemo! Ali nama ni općinstvu nije ravnodušno, što on poduzimlje i djeluje u javnom životu, na kojemu polju pozvana je i »N. Prosvjeta« da djeluje. Zar joj nije dozvoljeno osnivati svakojaka potporna i kulturna društva i poduzeća? Eto, na istome polju se istakla privatna osoba g. Bačića, a Bože sačuvaj ne mojte tu nepovredivu osobu amalgovati sa osobom predsjednika i urednika »Narod. Prosvjete«! Već je predbacio mu u skupštini drug M. da je istupio iz hrvatske pazinske čitaone, i da je — valjda — pomogao ustanoviti drugu — katoličku. To je uzradio dašto iz učiteljskog ponosa! Dodajmo i drugu, da je privatna osoba g. Bačića osnovala u Pazinu t. zv. »Katoličku Obranu« t. j. društvo, koje će potpomagati novčano učeću mladež, dašto samo katoličku.²¹⁾ On joj je potpredsjednikom. Čemu osnivati ovo društvo? Zar nemamo u Kastvu staru našu i zaslužnu »Bratovšćin«? Zar o. o. društvo ne potpomaže našu učeću mladež, osobito učiteljske pitomce?

Al mu »Bratovšćina« valjda nije dovoljno katolička. Ovo je uvrjeda za kastavske dekane, koji su ujedno i predsjednici njeni. Ali g. Bačić nastoji biti u svome dašto privatnome djelovanju »päpstlicher als der Papst selbst.«

¹⁷⁾ — — — i prijatelji čistih pojmova, a ne onako brkati pojmove lijevo i desno kao što čini pisac u tom članku! Takav postupak ne služi »u razbistrenje posljednjih dogodovština,« već situaciju još više zapliće.

¹⁹⁾ i ¹⁹⁾ Ne!

²⁰⁾ Ma, molim vas, tko to razumije?! Najprije pisac tvrdi, da Bačićeva osoba ne može »provoditi revoluciju,« a onda, da je Bačić uzvrpoljio duhove, i to jedino on. Čovjek se u takvom metežu ne može snaći!

Čemu dakle nešto nova stvarati polag dobrih starih društava? Ali ovakovo pitanje ne bismo smjeli upraviti na osobu Bačićevu. No ipak držim, da je on iz zadnje skupštine mogao kući ponesti osvjedočenje, da nije baš tako lasno lučiti privatnu osobu od službene. Tomu se protivi život i praksa. Ta mi svi učitelji dobro znamo, da mora z v a n i č n a (službena) osoba učiteljeva trpiti za mane i grijeha njegove privatne osobe. To načelo vlada u zakonu i životu. Svećenik gubi misu zbog privatnih malenkosti. Dalje: je li dozvoljeno, pravo i pošteno da, recimo, ravnatelj trgovine djeluje u prilog tvrdke samo dok je u trgovini za vrijeme njegovih sati, a protivno vani? da opć. tajnik u uredu uređuje u prilog općine, a izvan ureda protivno govori i radi?²²⁾ Recimo: nije i nije, a ovo načelo ni najmanje nije u suglasju kršćanske nauke, a ako se ga poslužuju katoličke duše, moramo to osuditi.

Poštenje, misao, karakter ne dijele se nit se mogu. Čudimo se kolegi i narodnom zastupniku g. A. Rajčiću da je zastupao u skupštini ovo načelo.

G. Bačić u svojstvu predsjednika inkarnacija je misli i težnja društva, komu je predsjednikom, a tim je morao voditi račun, kad je tobož njegova osoba što poduzela osvjedočen, da će ga i općinstvo i učiteljstvo suditi poistovjetujuć ga sa društvom. Nije naivan, znamo, za to je to morao predvidati, ali on je bacio mrežu, kao sv. Petar u ime Isukrstovo, da lovi ribe, bacio kocku i prešao Rubicon, odakle je morao doći otpor s učiteljske strane.²³⁾

Idemo dalje s osobom g. Bačića, koja se ovako šireći na plodnom tlu naše organizacije i novine prispjela je čak do Zagreba, da tu još jednom bjelodano pokaže, što kani on i njegovi »duhovni oci«. Ovo nam poznato iz »N. Lista«. Da je ovaj šutio,²⁴⁾ možda do danas nesmetano, čvrsto i trajno, stajao bi njegov potpis (osobe njegove) te uredništvo »Narodne Prosvjete« na pozivu za ustanovljenje novog dašto katoličkog društva pod časnim imenom »Hrvatskog Pučkog Saveza«. Kako došlo do toga da je naše glasilo kumovalo porodu i krštenju ovo društva u Zagrebu, kan da ih nemamo dovoljno i previše? Da li su časna gospoda oci ove mlade organizacije željela imati osobu Bačićevu ili urednika »N. Prosvjete?« Pa dašto urednika i predsjednika našeg u osobi njegovoj. Evo, kako se to lijepo slaže, a on bi htio jedinstvo razdvojiti. Ne nijeće, da nije potpisao poziva zagrebačkog, al društvo naše ni uredništvo »N. Pr.« dina mi, lje toga učinilo nije.

Pa kako se usudiše — pitamo mi — gospoda roditelji »H. P. S.« supotpisati »Narodnu Prosvjetu«? Sa znanjem ili bez znanja g. Bačića? Hotice il nehotice? Ovlašteno il neovlašteno?²⁵⁾ Ako stoji prvo, najme da je osoba njegova bez znanja društvenog odbora metnula potpis novine i društva našeg na dotični poziv »H. P. S.«, tada je zlorabio svoj društveni položaj stalan valjda, da se ne će nitko usuditi prigovoriti njegovoj ličnosti, ako pako stoji drugo, da su zagrebačka gospoda ili istarska, koja okružuju Bačića, s kojima je dašto prije privatno snovao o rečenom društvu, neovlašteno si

²¹⁾ Jest, samo katoličku i hrvatsku, a ne onu, koja bi na universama skinula i Boga s neba, a u Istri se križa ljevom i desnom rukom, kad joj se predbacuje, da je liberalna.

²²⁾ Ni to nije u redu, da učitelj u školi uzgaja djecu »sittlich-religiös«, jer to zakon zahtjeva, a vani to osuđuje, jer ga ne vidi »das Auge des Gesetzes.«

²³⁾ Preporučili bismo piscu, da baci mrežu u ime sredenosti, pa da ulovi jednu Maretićevu gramatiku i stilistiku! Što to znači: »bacio kocku i prešao Rubicon, odakle je morao doći otpor s učiteljske strane?« To je za nas neprobavljivo!

²⁴⁾ Dakle živio »Novi List«, koji je naše društvo spasio!

²⁵⁾ To je rastumačio u ispravku otisnutom u »Hrvatstvu« predsjednik (Hrvatstvo od 18. IV. o. g.), a odbor u našoj novini (Narodna Prosvjeta br. 5).

prisvojila potpis našeg glasila, tada ga pozivamo, da toj gospodi javno dovikne, da su krivotvoritelji tuđe firme, da su »ad furtim« to učinili, da su za to nepoštenjaci i lopovi, pa da vidimo, što će oni reći u svoju obranu.

Čini mi se, da bi Bačić zlo prošao.

Čemu ovo pisanje? Čemu otpor proti djelovanju g. Bačića ovdje iznesenu? Za to, da njemu i njegovima glasno jasno doviknemo, da mi ga kao učitelji i kao dr. št. o ne ćemo slijediti u njegovoj nakani, da mu pomognemo najme učvstiti i raširiti u Istri s'ruju i stranku, koja nama potrebna nije, da tako ujedno osujetimo i protustruju, dot. protivnu stranku, koja opet ne bi bila umjesna ni svrsi shodna. Stojimo bo na stanovištu nerazdjeljivosti i jedinstvenog rada svih Hrvata Istre i svih narodnih slojeva u borbi za slobodu, prosvjetu i napredak naroda. Zar ovaj rad nije već častan? moderan?

Protivimo se poduzećima g. Bačića još i za to, da sačuvamo u svoju i narodnu korist i čast našu krasnu društvenu organizaciju, koja bi se zacijelo rastepla, rasula, pristanemo li na šovinističko njegovo javno djelovanje: tako bi on postao rušitelj onoga, što je snažno pomagao graditi, a mi mu pri razaranju pomagali. Mi nećemo niti smijemo na to pristati. Da pako g. Bačić želi i hoće povući pod svoju zastavu dio učiteljstva i osloboditi se nepoćudnih članova društva i društvenog odbora, stoji to dlanu; inače ovako ne bi radio ni postupao. »Hvala Bogu, jedan je istupio iz društva! uskliknuo je i nehotice preda mnom, dašto privatno, g. Bačić, neposredno iza biranja novog odbora u Trstu. Žalimo za to, što je drug M. išao na ljepak Bačićev i da je otvorio vrata našem cjepkanju. Bolje bi bio poslužio stvari, da se je prihvatio društvenog tajništva. Kad bi njega slijedili i odsupali iz društva oni, koji nisu za Bačićevo djelovanje, tada u dan skupštine odbjeglo bi ih bilo pedeset, a do mjesec dana, skoro sve ostalo naše učiteljstvo. O tome se mogao osvjedočiti, tko je prisustvovao razgovorima pred biranjem odbora. Nu mi dijelimo i slijedimo mnijenje: ne cijepajmo se u društvu. Kad smo osvjedočeni da $\frac{9}{10}$ našeg narodnog učiteljstva osuđuje Bačićev rad, a ostali za to ne, što ga ne poznadu kad ono privatno revnuje, zašto da mi većina otstupamo iz društva? Nek se makne Bačić i njegovi, da na njih padne prokletstvo cjepkanja i razaranja, nek on i njegovi, ako ih ima, ustanove posebno udruženje. Vrlo je dašto mudro i lukavo od njega, da on, koji piri oganj razdora, ostane i nadalje na stolici predsjednika²⁶⁾ našeg starog društva, dočim on ga želi — pomlađena, reformirana i u službi jedne stranke.²⁷⁾ Hoće li mu se takova učit. društva, slobodan mu je put iz »Narodne Prosvjete«, pa da stvara što ga volja i kako ga volja. Nu on ima zadaću i sveto poslanstvo »N. Prosvjetu«, mit Sack und Pack privesti u krilo stranke, kojoj nema mjesta u Istri među nama, bar za sada ne. Toga ne će doživjeti, jer osuđujemo već unaprijed svaku stranku, koja nema u prvoj točki programa: narod i narodna pitanja.

Kako prošla naša tršćanska skupština? Kako Bačić? Bio sam mnijenja i širio sam ga, da skupština prođe tako, da nitko nema povoda posumnjati da smo nesložni, što bi vrlo razalostilo one, koji se veseliše »burnoj« skupštini, dotično našoj disorganizaciji. Prema tomu dalje sam se izrazio, da onoga i one u društvenom odboru ne bira se u novi, koje drži učiteljstvo da ruše mir. Kocka pala na g. Bačića i to tik za onih 15 časaka pred biranjem odbora. Za ostale formalnosti nije bilo vremena, nit je moglo sve²⁸⁾ učiteljstvo saznati za našu nakanu. Bijasmo dakle pred izborom sasma disorganizovani.²⁹⁾ Jedan od kolega skoro na svoju ruku sastavio listinu novog odbora i metnuo

²⁶⁾ Zar se je sam Bačić izabrao predsjednikom?

²⁷⁾ On hoće, da društvo ostane na temelju, na kojem je bilo, na katoličkom i hrvatskom.

²⁸⁾ A gdje je $\frac{9}{10}$ učiteljstva, koje osuđuje Bačićev rad? Logika! Logika!

²⁹⁾ I taj članak je logički disorganizovan!

ga kao predlog. Jednoglasno, velju, jednoglasno li bio odabran predsjednikom drug i narodni zastupnik Aug. Rajčić, kad ga ne bi bili razni obziri ponukali otkloniti ponuđenu mu ovu novu čast. Nastade nova veća smetnja među sk. pštinarima, što je išlo u prilog g. Bačiću. Nije se bo znalo ni odlučilo, kamo da prenesemo predsjedništvo i uredništvo »N. Prosvjete«, pa to se ni nemože onako naprećac.

Govor najmlađeg našeg druga i najnovijeg člana našeg društva imao je protivan efekt, nego si ga je on sam želio.³⁰⁾

I on je tako govorio, kako su željeli³¹⁾ oni, proti kojima je htio da djeluje-njegov govor. Vidilo se: premlad je naš mladi drug B., a da može uspješno u skupštini djelovati. Zastrančio je u naglosti svoga govorenja, tako da ga svi osudismo.³²⁾ G. predsjednik sa slašću hvatao se i upotrebljavao njegove nekoje nekorektne izraze u svoj prilog. Mnogi tada glasovaše za g. Bačića kano predsjednika a i ja, samo da se ne pomisli, da dijelimo B—eve nekoje nazore. Bačić bi iznova odabran predsjednikom sa 34 glasa, a bilo nas je preko 80. Mnoge naše kolege odalečilo je ovo naše nesuglasje od glasovanja, a iza odglasovanja predsjednika, mnogi ostali ostaviše dvoranu, glasovalo se i biralo ostalo društveno činovništvo uz prazne stolice — učitelja, dočim naše vrijedne učiteljice ostale su na svojim mjestima.³³⁾ Nešto kasnije, kad odbor bio odabran dašto, opazio je iznenada g. predsjednik Bačić, da je premalo prisutnih članova za zborovanje, što je mogao i prije opaziti, ako je htio. Mi smo ovu nedostatnost članova opazili, ali smo pustili,³⁴⁾ neka barka plovi. Zbog toga skupština nije iscrpila sav program, nego ju je slavodobitni g. predsjednik Bačić proglasio nemoćnom tek pod konac. Glavno je bilo, da se obavio izbor odbora.

Razido smo se kojekako i kojekuda, svakako d ukčije no pređašnjih nezaboravnih godina. Svugdje se poveo govor o Bačiću. Zavladao je mnijenje, da će se sam svojevoljno odreći predsjedništva i dašto uredništva »N. Prosvjete«. Toga mnijenja su njegovi najbliži, a i onaj sudrug, koji je pozvao desetak dana prije skupštine »prijatelje« samo na »pouzdana prijateljski pogovor o budućoj učitelj. skupštini.« Morali bi se odreći i ostali odbornici, jer nezakoni o odabrani; tako nam se čini barem; nezakonito radi premalo prisutnih članova. Ako ne odgovara ovo istini, ispraviti ću, a tada bi otpao moj zahtjev.

Pri koncu da zabilježim veseo pojav sa skupštine. Mislim na našu braću suzvanice i suzvanice sa otoka, što prihrlise na skupštinu u velikom broju. Bili oni dosele nekako protivni stupiti k našem učitelj. društvu, a evo došli sada kompaktno pod vodstvom druga g. Mahulje u udaljeni Trst, kamo nije im smetala udaljenost i lokalni odnošaji, čime se u pređašnje doba ispričavaše pristupiti k »N. P.« Volja i nakana sve zapreke prebrdi. Držim da se taj uspjeh imade upisati u zaslugu privatne osobe g. Bačića. Ako sva zvona ne laž, čujemo, da je imenovan c kr. školskim nadzornikom za Krk;

³⁰⁾ Htio je valjda dokazati, kako se sve učiteljstvo slaže u tomu, da je katolička vjera glavni faktor uzgoja! Samo mu se jezik zapleo, pa je njegov govor imao protivan efekt. To je fenomenalno! U našoj neurasteničnoj dobi su i takvi psihološki pojavi mogući!

³¹⁾ Možda bi se to dalo rastumačiti telepatijom?

³²⁾ Osudiste ga, jer je bio iskreniji, nego oni, koji se sakrivaju za frazama!

³³⁾ Učiteljice su jasno posvjedočile, da osuđuju emancipaciju od katoličkih svetinja! Čast!

³⁴⁾ Čemu onda predbacujete nekorektnost i sumnjičite predsjednika? Da se iskreno izrazimo, to nije pošteno, opaziti pogriješku, koja bi se mogla ispraviti, a ne nastojati ukloniti je, a onda na račun toga sumnjičiti i predbacivati nekorektnost.

nek mi bude dozvoljeno čestitati mu na promaknuću i časnoj časti uz želju: sretan put i dug život med vjernom braćom otoka Krka.³⁵⁾

Drugi veseo pojav sa skupštine, a to bi bio, što se je udostojao počastiti skupštinu ročki prodekan, da zastupa valjda svoju braću svećenike. Prvi je ovo slučaj, što je svećenik prisustvovao našim učitelj. skupštinam³⁶⁾ (dašto kao svećenik samo), nakanom, da sudjeluje u njoj, što je pokazao sa svojim zahtjevom da može glasovati. Predsjednik Bačić, na koga se je pozvao, morao mu je i preko svoje volje³⁷⁾ reći, da nema prava glasovanja. Prisutnost prodekanova komentuje se svakojako.³⁸⁾

Vice Šepić,

nadučitelj hrv. škole u Buzetu.

Riječ uredništva.

Donašamo u prilogu članak kolege bez ikakve promjene, da nam se ne može predbaciti pristranost. No neka bude i nama dozvoljeno nadovezati na taj članak nekoliko misli u svrhu, da se situacija svestrano razbistri. Pojavi, koje obrađuje kolega, su kritični. Radi se o temeljnim principima, o principima, koji sačinjavaju jezgru naše organizacije. Stoga valja da se na vrijeme iskreno i otvoreno osvrnemo na te pojave, pa da prema njima zauzmemo čvrsto i nepokolebivo stanovište. Pri tome vodit će nas — Bog nam je svjedokom — samo jedno, a to je neumoljivi zahtjev, da se dađe priznanje istini.

Naše misli vodilice.

Nepobitne činjenice nas sile, da ponajprije konstatiramo fakat: u redovima hrvatskog istarskog učiteljstva ne vlada više jedinstvo misli, riječi i djela. Zatajiti to, značilo bi zatvarati oči radi nekog narodnog sentimentalizma, koji se u članku kolege tu i tamo jasno opaža. Toj nejedinstvenosti daje izraz formula: klerikalizam — liberalizam. To su one »dvije oprečne ekstremne tendencije.« Spomenuta formula dijeli svijet ideja u dva sasvim oprečna tabora, u tabor pozitivnoga kršćanstva i u tabor negacije kršćanstva. Je li to zbilja tako? Čujte T. Masaryk:! »Ne sakrivajmo se za geslo klerikalizma, to, o čem se radi, je katolicizam.« (Govor moravskim đacima 24. I. 1906.). Ta je izjava vrijedna zlata! Dakle katolicizam je ono, što »Kulturkämpferi« razumijevaju pod imenom klerikalizma. Istaknuti dualizam izbio je na javu i u našoj organizaciji. Za koju stranu alternative da se odlučimo? Bacismo pogled na historiju našega naroda u Istri i ostasmo vjerni tradicijama, te uzesmo za podlogu našega rada u školi i izvan nje katoličku religiju. To je nekima dalo povod, da nam dobace frazu: klerikalci!

³⁵⁾ Mi u ime naše učiteljske organizacije odlučno prosvjeduemo protiv netaktnog sumnjičenja naših kolega i kolegica sa otoka Krka, koji su došli u Trst ne radi osobe Bačićeve, već radi toga, jer su si svijesni, da ih vežu s nama iste ideje vodilice, jer hoće da zajedno s nama porade oko narodne prosvjete. Takve insinacije pire svađu i nemir, a ne katolička načela!

³⁶⁾ To nije istina! Piscu se valjda zamaglilo pred očima!

³⁷⁾ Ne preko volje, nego zato, što su pravila »suprema lex.«

³⁸⁾ Sumnjičiti ljude na taj način ne znači vojevati za jedino pravo stanovište nerazdjelivosti!

Možda je naše stanovište ekstremno? Valjalo bi ići srednjim putem, putem kompromisa. Inače će otpasti od naše organizacije oni, koje plaši i sama fraza: klerikalizam. Nastat će razdor, nesloga! Što da odgovorimo na taj prigovor? — Bitni zahtjev svake organizacije jest jedinstvo misli. Nema li među članovima jedne organizacije jedinstva misli, onda nema ni složnog rada, onda to više nije organizacija već dezorganizacija. U jednoj te istoj organizaciji nema mjesta razrožnim idejama, jer onda nema zajedničkog cilja, a nejednakim ciljevima vode različna sredstva. To smo imali i mi pred očima, kad smo se odlučili za jedan princip, za jednu ideju. Na to nas je doveo onaj kategorički imperativ: aut-aut! Među istinom i neistinom nema kompromisa, nema srednjeg puta. Istina je jedna i nerazdjeliva, pa tko ju prihvati, treba da ju prihvati potpunu, bez obzira ni na lijevo ni na desno. Sjediti na dvije stolice mogu samo ljudi nesređene duše, ljudi, koji ne prozriješe u načela, ljudi srca, a ne razuma. Stoga smo a limine zabacili svako kolebanje, jer nestalnost u načelima rađa mlitavošću u radu. Da je i nacijoalna ideja integralni dio našega programa, to se samo po sebi razumije. Nacijonalna ideja uključena je u religioznoj ideji, i to u onom poglavlju kršćanske moralke, koje govori o redu, u kojem valja da se realizira ideja ljubavi.

To su naši vrhovni principi! Ne poznamo kolebanja. Svom dušom svojom prionusmo uz vjeru otaca naših, no u grudima našim uz križ plamti i vatra hrvatske svijesti. Tko ima pred očima naša vrhovna načela, taj će posve dobro razumjeti naše pothvate, taj se ne će hvatati osoba, jer su osobe u službi načela. Načela, koja smo naglasili, branit ćemo, pa makar nas svi ostavili. Ne imponira nam krilatica: klerikalizam!

Kolegi na uvaženje!

Osvrnimo se sada ukratko na izvode kolege!

Glavni princip, za koji vojuje kolega, jest: nerazdjelivost u učiteljskim redovima pod svaku cijenu. To je posve pogriješno načelo. Što nam koristi držati na okupu ljude, koji ne misle jednako? To onda nije više društvo, jer svako društvo ima jedna načela, to je konglomerat raznih elemenata. Da u takvom društvu ne može biti jedinstvenosti u radu i međusobnog povjerenja, to je jasno. Stoga princip o nerazdjelivosti pod svaku cijenu nema realnog oslona. Tko analizira pojmove, ne će takva šta tvrditi, dakako analiza mora biti analiza uma, a ne srca. A što s onima, koji s nama jednako ne misle? Što nas može sjediniti? — Filozofija, trijezno i ozbiljno razmišljanje o načelima. U tome sastoji vrijednost filozofije za socijologiju, za zbliženje duhova. Nemojmo se podati elegičnim akordima o razdoru, već pogledajmo principima u oči! To je ključ!

»Amo dašto spada i odgoj mladeži i naroda na temelju jezika i narodnosti te vjere narodne, a to je u nas kršćanske. U tome se slaže sve naše učiteljstvo . . .« Tako kolega. Mi ćemo biti tako odvažni, pa ćemo otkriti zavjesu! Bez sentimentalnosti! Sve naše učiteljstvo se ne slaže u tome, da je kršćanska vjera temelj uzgoja. Zar ne vidite to? Prije skupštine proletjela je deviza: Dolje s klerikalnim vodstvom! Zar mislite, da je tu devizu prouzročila osoba Bačićeva kao takova? Uzrok leži dublje. Načela, načela, voilà l'ennemi! A taktika je bila i jest još uvijek: osobna svojstva Bačićeva izrabiti kao oružje proti principima. Tu je krinka, tu je duh borbe malkontenata, a od tog upliva nije čist ni članak, kojim se bavimo. Osvjedočeni smo, da u tom članku ima osobnih invektiva na urednika. To znači, da ima još uvijek ljudi, kojima u borbi za načela lebdi pred očima osoba mjesto načela. Pustite osobe na stranu, u koliko nijesu nužno skopčane s načelima, pa ne će idejni boj biti nemoralan. Na razna sumnjičenja i glede

urednika i inače (glede učiteljstva s otoka Krka, ročkog prodekana i t. d.) ne odgovaramo, jer to nije stvarno.

Još je jedna temeljna misao u članku kolege, a to je apsolutna narodnost. »... osuđujemo već unaprijed svaku stranku, koja nema u prvoj točki programa: narod i narodnosna pitanja.« Prema tome nema više ideje od narodnosne. Narodnost je »tu solus Dominus, tu solus altissimus.« Nije li to metafizika šovinizma? Ako je narodnost, kako kaže Palacky, prelaz od sebičnosti do humanitete, onda je religijozna ideja bitna pretpostavka nacionalne ideje. Tko to ne priznaje, taj brka hijerarhiju ideja.

Svršavamo! Jasno i otvoreno smo izjavili, što mislimo o kritičnim pojavima među istarskim hrvatskim učiteljstvom, upozorili smo na izvode kolege, udovoljili smo glasu savjesti, koji nam je utisnuo pero u ruke. Klonili smo se što više osoba, jer nam je stalo samo do načela. Ko je zagrijan za iste ideje, koje nas vode u životnoj borbi, neka ne oklijeva pružiti nam pomoćnicu ruku, a oni, u čijim srcima je možda zapretana vatra kršćanskog i hrvatskog idealizma, neka »sine ira et studio« revidiraju svoj program, pa će uvidjeti, da je samo jedna ideja, koja nam zajamčuje pobjedu, ideja katoličkog uzgoja i hrvatske svijesti.

